

Proces adaptace dítěte v pěstounské péči na dobu přechodnou pohledem pěstounů

Milada Korvasová

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Milada Korvasová**
Osobní číslo: **H17924**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Proces adaptace dítěte v pěstounské péči na dobu přechodnou pohledem pěstounů**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek v oblasti náhradní rodinné péče, pěstounské péče na dobu přechodnou a adaptace dítěte do náhradní rodinné péče.

Příprava metodiky empirické práce, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

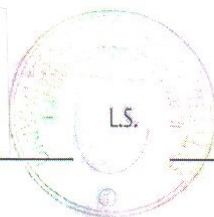
- Kovařík, Jiří a kol. Náhradní rodinná péče v praxi. Praha: Portál pro Středisko náhradní rodinné péče, 2004. ISBN 80-7178-957-7.
Matějček, Zdeněk, ed. et al. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
Pazlarová, Hana. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Praha Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.
Švaříček, Roman a Klára Šedová. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.
Zezulová, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Praha Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Jana Martincová, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má ÚTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval.
V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.4. 2020

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací

⁽¹⁾ Vysoká škola nevyjádřila zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, učině-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu krytého nebo kváskujícího dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odporčí-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 neplatí nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užívat či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla - výdělkem jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělkem dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá tématem procesu adaptace dítěte v pěstounské péči na přechodnou dobu pohledem pěstounů. Cílem této práce je nalézt faktory přispívající k úspěšné adaptaci dítěte v pěstounské péči. V teoretické části byla zpracována literární rešerše zabývající se procesem adaptace dítěte v pěstounské péči. Praktická část je zaměřena formou kvalitativního výzkumu a rozhovorů s přechodnými pěstouny na adaptaci dětí v přechodné pěstounské rodině. Výsledkem této bakalářské práce jsou formulované faktory přispívající k úspěšné adaptaci dítěte v pěstounské péči.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, pěstounská péče, adopce, adaptace dětí, adaptace rodičů, přípravy pěstounů

ABSTRACT

This bachelor thesis deals topic off the process of adaptation a child in foster care in the transitional period of view of foster parents. The aim of this work is find contributing factors to successful adaptation a child in foster care. In the theoretical part was processed the literary research of dealing process of adaptation a child in forest care. The practical part is focused on qualitative research and interviews with temporary cultivation for the adaptation of children in a temporary foster family. Result of the bachelor thesis are formulated contributing factors to successful adaptation a child in foster care.

Keywords: substitute family care, foster care, adoption, adaptation of children, adaptation of parents, preparation of foster parents

Ráda bych na tomto místě poděkovala paní Mgr. Janě Martinové, PhD., za vstřícné a profesionální vedení a poskytování cenných rad. Děkuji své rodině za podporu a trpělivost, kterou mi po celou dobu studia věnovala.

Děkuji přechodným pěstounům za ochotu, otevřenost a poskytnutí informací, které přispěly ke vzniku praktické části bakalářské práce.

MOTTO

„Domov je místo, odkud tě nevyhodí.“

Dagmar Zezulová

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Ivančicích 26. května 2020

OBSAH

ÚVOD	10
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 RODINA	12
1.1 FUNKCE RODINY	13
1.2 CHARAKTERISTICKÉ ZNAKY SOUČASNÉ RODINY	14
1.3 CO POTŘEBUJÍ MALÉ DĚTI	15
1.4 O PŘIPOUTÁNÍ.....	16
2 NÁHRADNÍ PÉČE O DÍTĚ.....	18
2.1 OSVOJENÍ (ADOPCE).....	19
2.2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	19
2.2.1 Motivace k pěstounské péči	20
2.2.2 Ukončení pěstounské péče zletilostí	20
2.2.3 Ukončení pěstounské péče rozhodnutím soudu	21
2.2.4 Příprava mladých lidí před odchodem z péče	21
2.3 SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO PÉČE JINÉ OSOBY	22
2.4 PORUČENSTVÍ A OPATROVNICTVÍ.....	22
3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA.....	23
3.1 DĚTSKÉ DOMOVY PRO DĚTI DO TŘÍ LET.....	23
3.2 ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY	23
4 ADAPTACE	25
4.1 VZNIK NÁHRADNÍ RODINY	25
4.2 ADAPTACE DĚTÍ V NÁHRADNÍ RODINĚ	26
4.3 ADAPTACE RODIČŮ.....	27
5 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU	28
5.1 VYMEZENÍ PŘECHODNÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	28
5.2 KDO SE MŮŽE STÁT PĚSTOUNEM NA PŘECHODNOU DOBU	28
5.3 PŘECHODNÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE	29
5.3.1 Role pěstouna na přechodnou dobu	30
5.3.2 Děti v kojeneckém věku.....	30
5.3.3 Děti v předškolním věku	30
5.3.4 Děti ve školním věku	31
5.3.5 Děti dospívající	31

6	PŘÍCHOD DÍTĚTE DO PŘECHODNÉ PĚSTOUNSKÉ RODINY	32
6.1	PŘÍPRAVA NA PŘÍCHOD DÍTĚTE	32
6.1.1	Předání dítěte do pěstounské rodiny	32
6.1.2	Potřeby dětí	33
6.1.3	Potřeby pěstounů	33
6.1.4	Příprava pěstounů na přechodnou dobu	33
6.1.5	Spolupráce přechodných pěstounů s odborníky.....	34
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	35
7	METODOLOGIE VÝZKUMU	36
7.1	CÍL VÝZKUMU	36
7.2	VÝZKUMNÉ METODY	36
7.3	SBĚR DAT	37
7.4	VÝZKUMNÝ SOUBOR	38
7.5	ANALÝZA DAT	39
7.5.1	Jak to všechno začalo?	39
7.5.2	Změny a problémy v procesu svěřením dítěte do náhradní rodinné péče	42
7.5.3	Nové dítě, rodina a láska	46
7.5.4	Věk a původ dítěte	49
7.5.5	Adaptace dítěte a vliv na další život	51
8	INTERPRETACE DAT	53
8.1	DISKUZE	54
	ZÁVĚR	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	59

ÚVOD

Náhradní péče o dítě zahrnuje samostatné právní instituty a společně vytváří systém, který slouží na ochranu ohrožených dětí, jež z různých příčin nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Rodiče těchto dětí nejsou schopni nebo ochotni péči o ně zajistit sami. Jejich dětem je třeba zabezpečit náhradní péči.

Jedním z nejčastějších důvodů, kdy se dítě ocitne v náhradní péči, je selhání rodičů.

Selhávání rodičů má několik podob. Jedná se o týrání dítěte, zanedbávání dítěte, nedostatečná péče způsobená u rodičů závislých na alkoholu nebo návykových látkách a neméně obvyklou je také trestná činnost u rodičů.

Druhá část dětí se ocitá bez potřebné péče z důvodů, které rodiče přímo nezaviní, jako je smrt nebo závažná onemocnění.

Pro zdravý duševní vývoj dítěte hraje velkou roli vyrůstat ve stálém prostředí. Předpokladem pro daný jev je vzájemné propojení lásky rodičů s dětmi. Všichni členové rodiny si mezi sebou vytvoří společenství, ve kterém se budou cítit všichni dobře a děti se k rodině budou velmi rády vracet jako do přístavu jistoty.

Teoretická část bakalářské práce je zaměřena na definici pojmů v dané problematice. Praktická část je zaměřena na výzkum procesu adaptace dětí v přechodné pěstounské rodině a odchod novorozenců do adoptivní rodiny. Jsou zmíněny také vztahy dětí a pěstounů již větších dětí.

Cílem mé práce je přijít na faktory přispívající k úspěšné adaptaci dítěte v pěstounské rodině. Zajímá mne především doba odchodu dětí z přechodné pěstounské rodiny, práce přechodných pěstounů. Dále chci zmínit další život dětí v nových rodinách a pokusit se o vyvození doporučení pro zmírnění nebo zlepšení daného stavu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina má významné postavení ve společnosti a je jejím základním článkem. Rodina je primární skupinou, se kterou se dítě setkává. Socializace dítěte probíhá právě v rodině.

Rodina je jedna z nejstarších lidských institucí. Vznikla z potřeby potomstvo učit, ochraňovat, vzdělávat a připravovat pro život (Matějček, 1994, s. 15).

Pojem rodina je pojmem celé řady diskuzí a zkoumání. Definicí rodiny se zabývá mnoho odvětví společnosti a každý obor odpoví na pojem rodina jinak. Rodina jsou rodiče a děti a dále široká rodina. Díky rodině se dítě učí toleranci, sociálnímu chování a pospolitosti. Dítě odmítané v minulosti, má potřebu vlastnit lidi a někam patřit. Čím intenzivnější budou jeho prožitky z nové rodiny, tím větší šanci má zvládnout život v dospělosti (Zezulová, 2012, s. 193).

V mé práci bych několik definicí zmínila.

„V moderní rodinné politice je za rodinu pokládán soubor společně bydlících a hospodařících manželů nebo partnerů s dítětem nebo dětmi nebo jednoho rodičů s dítětem nebo s dětmi. Protože s manželskými nebo partnerskými páry nebo jednotlivci a dětmi často žijí i jiné osoby, lze užívat v tomto smyslu přesnějšího pojmu rodinná domácnost, jejímž jádrem je úplná nebo neúplná rodina.“ (Krebs, 2015, s. 381)

Přadka (1983) uvádí, že je to přirozené prostředí, do kterého se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné a přejímá to, co mu připravili rodiče (Kraus, 2014, s. 80).

„Rodina je nenahraditelná hodnota lidského života, ...človek ju potrebuje na udržanie vlastnej rovnováhy, nachádza v nej osobnú, národnú a skupinovú identitu.“ (Guráň, 1994, s. 79).

Kraus (2014, s. 79) popisuje rodinu jako strukturovaný celek. Nelze ji ničím nahradit. Pro děti a všechny její členy je rodina velmi důležitá. Je to soužití lidí, které předávají hodnoty z generace na generaci.

„Rodinu současnosti je možno považovať za institucionalizovaný sociálny útvar nejméně tři osob, mezi nimiž existují rodičovské, příbuzenské nebo manželské vazby.“ (Kraus, 2001, s. 78).

Náplní rodiny je utváření stabilního a bezpečného prostoru a prostředí, zmiňuje Plaňava (Kraus, 2014, s. 80).

1.1 Funkce rodiny

Požadavky a nároky na rodinu v dnešní společnosti vzrůstají. Problémy, jimiž prošla rodina v historickém vývoji, zůstává pro děti i dospělé nenahraditelnou a nepostradatelnou. Rodina je vnímána jako oblast seberealizace. Stojí na začátku rozvoje osobnosti a v různých fázích má možnost ho ovlivnit. Je nositelem předávání hodnot. V současné době je význam rodiny chápán jako útočiště před veřejným světem. V sociálně slabém prostředí je rodina jediným opěrným bodem, kam se děti a její členové uchylují. V plnění funkčnosti rodiny došlo k určitým proměnám (Kraus, 2014, s. 79-81).

Funkčností se zabývá mnoho autorů a názory jsou značně nejednotné. Jedno je však jisté, že do jaké rodiny se narodíme a jakou genetickou výbavu si neseme, to nejsme schopni ovlivnit, je to vše věc přírody.

Funkce rodiny dle Krause (2014)

- a) *Biologicko-reprodukční* funkce rodiny má význam pro jedince i pro společnost. Společnost potřebuje stabilní reprodukční základnu. V mnoha vyspělých zemích se dítě stává překážkou v profesním růstu rodičů. V rodinách s nižšími příjmy je dítě jako přepych. Oproti minulosti se nyní stávají ženy matkami v pozdějším věku (Kraus, 2014, s. 81).
- b) *Sociálně-ekonomická* funkce rodiny má různá pojetí. Rodina a její členové se zapojují do výrobní a nevýrobní sféry v určitém povolání a stávají se důležitým spotřebitelem, na kterém je závislý trh. Důsledkem nezaměstnanosti se poruchy ekonomické funkce projevují v hmotném nedostatku rodin. Ekonomická funkce zaznamenala posun ve směru návratu k podobě rodiny a představují samostatnou ekonomickou jednotku a provozují rodinnou firmu (Kraus, 2014, s. 82).
- c) „*Socializačně-výchovná*“ funkce rodiny má za úkol učit děti osvojovat si základní návyky a přizpůsobování se životu. Důležitou úlohou socializačního procesu v rodině je připravovat děti a mladistvé na vstup do praktického života. Je třeba zdůraznit význam působení mladší generace na starší (moderní komunikační prostředky). Odpovědnost za výchovu někdy rodina přesouvá na školu a očekává, že profesionální přístup učitelů napraví chyby, kterých se rodiče dopouští výchovným přístupem (Kraus, 2014, s. 82-83).

- d) „*Rekreace, regenerace, zábava*“ – tyto aktivity mají význam pro celou rodinu, obzvláště pro děti. Plnění této funkce se projeví v tom, do jaké míry rodina společně tráví volný čas a jakým činnostem se věnují (Kraus, 2014, s. 83).
- e) „*Emocionální*“ funkce rodiny je nezastupitelná a zásadní. Vytvořit pocit lásky, jistoty a bezpečí, citové zázemí nedokáže žádná jiná instituce (Kraus, 2014, s. 83). Od 90. let minulého století lze pozorovat, že rodiny tuto funkci plní velmi obtížně a zvyšuje se počet dětí, které jsou týrané nebo citově deprivované.

1.2 Charakteristické znaky současné rodiny

Kraus (2014) uvádí, že dlouhotrvající „*demokratizace uvnitř rodiny*“ způsobila zasažení sociálních rolí rodičů a muž ztratil přednostní postavení v rodině. Žena získala některá práva a povinnosti, které patřily dříve muži. Na organizaci rodinného života se podílejí také děti a partnerský vztah vzniká mezi dětmi a rodiči. Nenahraditelná je pro děti přítomnost obou rodičů.

Kraus (2014) zmiňuje, že se rodina dostává často *do „izolovanosti“* a žije v uzavření před vnější společností důsledkem poklesu významu sousedských vztahů a tendence odděleného života jednotlivých generací (2014, s. 84).

Autor upozorňuje na „*zmenšující se rodinu*.“ Zvyšují se počty jednočlenných domácností a osamělých žen s dětmi. Společně s izolovaností to vede k menší stabilitě rodiny a ohrožení pevnosti rodinného svazku, což vede k rozvratu (Kraus, 2014, s. 84).

Dle Krause (2014) dochází v rodinách k „*dezintegraci*.“ Pozoruje, že ubývá chviliek, kdy se rodina schází, aby si sdělili vzájemně radosti a starosti. Přibývá rodin, kdy se členové jen potkávají, korespondují spolu jen a přestávají komunikovat. Často se stává, že si manželé vedle rodinného života vytváří další vztah a dětem nezbývá nic jiného, než se odkázat samy na sebe a žít si tak svůj vlastní život. Tím nastává atomizace života v rodině (Kraus, 2014, s. 84 - 85).

Autor vystihuje zatížení rodičů pracovními aktivitami a značné časové zaneprázdnění, jehož důsledkem je málo času na prožitky s dětmi. To bývá často nahrazováno tím, že rodiče poskytují dětem vysoké kapesné a přisun materiálních prostředků. To se zajisté promítá u dětí a mění se tím hodnotový systém a charakterové vlastnosti. V konečném důsledku to může přispět k deviantnímu chování (Kraus, 2014, s. 85).

Kraus (2014) poukazuje v neposlední řadě, že naše republika náleží k zemím s nejvyšší rozvodovostí a rozchodům nesezdaných párů. Dle Krause (2014, s. 85) vede stres spojený s „bojem“ rodičů k tíživým stavům dítěte, jehož důsledky si dítě často nese v dalším životě.

1.3 Co potřebují malé děti

Zdeněk Matějček se zabývá touto otázkou ve své publikaci „*Co děti nejvíc potřebují*“. Děti musí mít vztah a jistotu ve vztazích ke svým lidem (Matějček, 2017, s. 9).

Děti potřebují rodiče, kteří jim naslouchají a tráví s nimi čas. Nejvzácnější dar, který můžeme dětem dát, je naše přítomnost. Děti jsou velmi citlivé a je potřeba jim porozumět. Říká se, že co do dítěte vložíme do jeho pěti let, se nám v budoucnu vrátí (Kubíčková, 2011, s. 6).

„Dítě vstupuje do lidského světa – a je pro tento lidský svět základně vybaveno. Je vybaveno pro lidský vztah!“ (Matějček, 2015, s. 11)

Podle dětské psycholožky Prekopové potřebuje dítě ke svému rozvoji lásku a řád. Mateřská láska je jednou z mnohých potřeb dítěte a od pravěku je základem uspokojování lidských potřeb (Prekopová, 2010).

Profesor Zdeněk Matějček uvádí, že novorozenecký a kojenecký věk je ten nejcitlivější. Dítě má být do rodiny umístěno před prvním úsměvem (Zezulová, 2012, s. 21)

Na prvním místě v žebříčku životně důležitých potřeb je stimulace, na druhém místě potřeba učení a nabývání zkušeností. Na třetím místě je potřeba jistoty a bezpečí. Čtvrté místo zaujímá potřeba společenského uznání, hodnoty a uplatnění. Páté místo patří potřebě otevřené budoucnosti. Podle A. S. Makarenka člověk potřebuje neustále před sebou nějakou perspektivu, aby mohl pracovat a plodně žít. Uzavřená budoucnost značí zoufalství (Matějček, 2017, s 21-23).

Ke svému životu potřebuje dítě dospělé vychovatele, kteří mají k dítěti citový a laskavý vztah, který není jednostranný. Aby rodiče pečovali o dítě s láskou, musí mít dítě něco, co bude uspokojovat jejich životní potřeby. Dítě je zásobárnou a nevyčerpatelným zdrojem podnětů přinášejících do života plno vzruchu, zábavy, ale také starostí a úzkosti (Matějček, 2017, s. 21).

Děti jsou součástí našeho života a zdrojem lidských zkušeností a prožitků. Mít a starat se o děti znamená plno radosti a vnitřního uspokojení dospělých jedinců (Matějček, 2015).

1.4 O připoutání

Dle autorky Striové (2013, s. 131) je připoutání (odborně „attachment“), jinak zvané „citové pouto“ vztah mezi pečující osobou a dítětem. Citový vztah musíme nejdřív budovat a to vyžaduje shovívavost, trpělivost a čas (Matějček, 2017, s. 55).

Z pohledu psychologů je vazba mezilidské pouto, které vzniká mezi dítětem a rodičem nebo osobou, která pečuje o dítě (Purvis, Cross, Sunshine, 2013, s. 37).

Vývojem citové vazby dítě vnímá svoji potřebu nespokojenosti, hladu a bolesti. K pečující osobě jsou vysílány signály dítětem. Pečující osoba zareaguje na signály takovým způsobem, že jim dítě rozumí. Dochází ke splnění potřeb dítěte a zároveň ke komunikaci mezi dítětem a pečující osobou pohyby, očními kontakty, úsměvy nebo dotyky. Výsledkem je důvěra dítěte k pečující osobě (Striová, 2013, s. 131).

V případě nevytvoření citové vazby vzniká u dětí duševní strádání (odborně „psychická deprivace“) z nedostatku společenských a citových podnětů. Postihuje člověka v jakémkoliv věku. Výzkumy ukazují, že zvláště v raném dětství, kdy jsou kladeny základy pro vývoj osobnosti, mohou být následky strádání nebezpečné a závažné. Odborně se nazývá psychická deprivace, která působí neblaze na vývoj lidského charakteru (Matějček, 2017, s. 48-52).

Deprivace úzce souvisí s potřebami. Deprivace se objeví tam, kde nedojde k naplnění základních lidských potřeb. Deprivace se může dotýkat všech stránek lidského života a jde u ní o strádání v oblasti psychické, biologické a sociální. Tyto složky od sebe nelze oddělit, vzájemně na sebe navazují a prolínají se. Následkem dlouhodobého neuspokojování psychických potřeb je psychická deprivace (Kubíčková, 2011, s. 31).

Psychická deprivace náleží k dlouhodobějším znakům sociálního prostředí a emočního klimatu v rodině. Dítěti chybí citový vztah ke konkrétní osobě, který mu dodává citové bezpečí (Bechyňová, Konvičková, 2011, s. 40).

Navázání citového vztahu není jednoduchá záležitost. Existují překážky, které mohou ztížit nebo dokonce zabránit vytvoření zdravého citového pouta. (Kubíčková, 2011, s. 31-34).

Překážka ze strany dítěte dle J. E. Schoolerové (2002, s. 96-108) se týká fáze navazování vztahu s pěstounem. Dítě by se mělo vyrovnat se ztrátou a odloučením. Jak zmiňuje autorka, další překážkou je nedostatečná příprava na změnu a adaptace na nové prostředí. V neposlední řadě jsou překážkou kulturní rozdíly (Kubíčková, 2011, s. 9).

Překážky ze strany náhradního rodiče dle Schoolerové (2002, s. 96-108) mohou být odlišná očekávání partnerů ke vztahu přijatého dítěte, partnerské problémy, nové povinnosti, ztráta v životě pěstounů a vyrovnání se s rolí náhradního rodiče (Kubíčková, 2011, s. 10).

Nejen biologické děje jako je průběh těhotenství, porodu, kojení, ale i psychologické rodičovské postoje rozhodují o vývoji dítěte. To, že rodiče dítě přivedou na svět, není zárukou dobrého rodičovství (Sobotková, Očenášková, 2014, s. 15-16).

Dlouhodobé strádání ve sféře základních lidských potřeb má nepříznivý vliv na psychický a fyzický vývoj jedince. Naším nejdůležitějším úkolem je zabránit působení deprivacních vlivů na dítě v co nejkratší době. Čím déle je dítě vystaveno působení v nevhodném prostředí, tím značný je dopad jeho strádání. Čím dříve dojde k zahájení intervenčních postupů, tím větší je šance na odstranění nežádoucích důsledků (Kubíčková, 2011, 82-87).

U dětí, které prožily těžké časy, trvá roky, než překonají nepříznivé zážitky. Děti v náhradních rodinách potřebují od rodičů hodně pozornosti a času, aby si vytvářely pevná rodinná pouta. Nové dovednosti si musí dítě i dospělí neustále nacvičovat, až se z nich stanou pro ně věci přirozenými (Purvis, Cross, Sunshine, 2013, s. 33- 43).

2 NÁHRADNÍ PÉČE O DÍTĚ

Náhradní péčí o dítě se rozumí taková péče, která je poskytována dítěti bez rodiny nebo dítěti, které nemůže být vychováváno vlastní rodinou z různých důvodů. Tato péče dává dětem možnost vyrůstat v přirozeném prostředí rodiny a má pozitivní vliv na jeho psychický vývoj (Trnková, 2017, s. 13-15).

Definici dítěte nalezneme v článku 1 Úmluvy o právech dítěte, podle které se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu nedosáhla zletilosti jinak (Trnková, 2017, s. 11).

Náhradní péče o dítě má dva typy, jak uvádí Trnková (2017, s. 12):

- náhradní rodinná péče – osvojení, pěstounství, svěřenectví a poručenství,
- ústavní výchova – zajišťována v různých ústavních zařízeních.

Náhradní rodinná péče spadá do kompetence Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Náhradní rodinná péče má přednost před umístěním dítěte do ústavní výchovy (Sobotková, Očenášková, 2014, str. 9). Dosavadní právní úprava náhradní rodinné péče je zakotvena v zákoně č. 93/1963 Sb., o rodině, stávající úprava pak v zákoně č. 89/2012, občanský zákoník a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (Smolíková, 2014, s. 9). Všechny formy náhradní rodinné péče schvaluje soud a hlavním kritériem uskutečnění má být zájem, prospěch a zásada dítěte. Tuto zásadu vyjadřuje Úmluva o právech dítěte, článek 3, odstavec 1 (Sobotková, Očenášková, 2014).

Sobotková, Očenášková (2014, s 9-10) zmiňují následující formy náhradní rodinné péče:

- osvojení,
- pěstounství,
- svěřením dítěte do péče jiné osoby,
- poručenství a opatrovnictví.

Jednotlivým formám náhradní rodinné péče se budeme věnovat v další kapitole.

2.1 Osvojení (adopce)

Osvojení neboli adopce se týká dětí, které jsou právně volné (Zezulová, 2015, str. 15).

Osvojení je upraveno občanským zákonem č. 89/2012 Sb., oddíl 2, § 794-854.

Matějček uvádí, že adopce je ze všech forem dítěte nejvýhodnější. Tento svazek je stejný jako mezi vlastními rodiči a dětmi. Má všechna práva a povinnosti na obou stranách (Matějček, 2017, s. 28-34).

Znamená to, že jejich rodiče se dětí vzdali ihned po narození. Toto svoje rozhodnutí stvrdili po uplynutí doby šesti týdnů. Tato doba se nazývá ochranná lhůta.

Nebo po splnění doby tzv. „kvalifikovaného nezájmu“, u novorozenců je to lhůta dva měsíce a u větších dětí lhůta šest měsíců (Zezulová, 2012 s. 15).

Tyto děti jsou právně uvolněny a nabídnuty k adopci schváleným žadatelům (Zezulová, 2015, str. 16). Vztahy dítěte s biologickou rodinou zanikají a osvojitelé mají rodičovskou zodpovědnost (Sobotková, Očenášková, 2014, str. 9). Praxe je taková, že dojde k výmazu biologických rodičů z rodného listu dítěte a je vydán nový rodný list, kde jsou uvedeni adoptivní rodiče a dítě se stává jejich vlastním.

Tento model se týká zvláště novorozenců a dětí v kojeneckém věku.

Lidem, kteří chtějí dítě adoptovat, velmi záleží na nízkém věku dítěte, na jeho vzhledu, inteligenci a zdravotním stavu. Zezulová (2012, s. 19-20) popisuje, že o adopci usilují zpravidla bezdětné páry, které touží po rodičovské roli. Tito lidé by daly přednost dítěti vlastnímu, ale z různých důvodů (neúspěšné pokusy o umělé oplodnění, zdravotní stav) jim nedovoluje mít vlastní děti. Kromě bezdětných párů mají zájem o adopci rodiče s jedním dítětem nebo rodiče, kterým dítě zemřelo. Motivací u všech výše uvedených párů je vždy stejná – touha po dítěti.

2.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je pro děti, které jsou věkem starší a nejsou vhodné k adopci. Týká se to sourozeneckých dětí, dětí ne zcela zdravých, dětí odlišného etnika a dětí, jejichž rodiče se o ně nezajímají (Trnková, 2018, s. 80).

Pěstounská péče je upravena občanským zákonem č. 89/2012 Sb., o rodině a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Existuje pěstounská péče dlouhodobá a od roku 2006 byla uzákoněná přechodná pěstounská péče (Sobotková, Očenášková, 2013, s. 9).

Pěstouni zastupují dítě v běžných věcech. Zákonnými zástupci dítěte jsou nadále dle zákona jejich rodiče, pokud nebyli rodičovské zodpovědnosti zbaveni, omezeni nebo její výkon nebyl pozastaven.

Pěstounská péče je zvláštní forma smlouvy mezi státem a pěstounem. Stát převzal dohled nad výchovou dítěte a nad rodinou, která toto dítě přijímá do výchovy, jejichž rodiče se o ně nechtějí nebo neumějí postarat. Pěstounská péče tak umožňuje dítěti život v běžné rodině a má přednost před ústavní výchovou.

Tradiční pěstounská péče končí oficiálně v 18 letech dítěte (Smolíková, 2014, s. 11).

2.2.1 Motivace k pěstounské péči

Podle Zezulové (2012, s. 18-19) není motivací k pěstounské péči jen touha po dítěti. Výsledkem přijetí dítěte do pěstounské péče je skutečnost, že v rodině přibude další dítě na dlouhou dobu. U pěstounů se přidává zpravidla další motivace a to bývá silný motiv pomoci opuštěným dětem. Rozhodnutí stát se pěstounem má altruistické pozadí.

Mezi lidmi vznikla mylná představa o tom, že lidé se věnují péči pro peníze. Pěstounská péče je sice za finanční odměnu, ale nevede zdaleka k rychlému a pohodlnému zbohatnutí. Pěstouni dostávají odměnu za výchovu dítěte se složitou minulostí a prokazují státu nedocenitelnou službu. Dítě vyrůstající v klidném a láskyplném prostředí pěstounské rodiny, má větší šanci uplatnit se v budoucím životě, nebude spadat do sociálně vyloučených skupin, bude přínosem užítku ve společnosti a bude přispívat do státní pokladny. Pěstouni svoji práci dělají za peníze, ne pro peníze a v tom je rozdíl, uvádí Zezulová (2012, s. 20).

2.2.2 Ukončení pěstounské péče zletilostí

Pazlarová (2016, s. 111) uvádí, že pěstounská péče může být ukončena z několika důvodů:

- dosažením zletilosti,
- odchodem z pěstounské péče na přechodnou dobu,
- zrušením pěstounské péče rozhodnutím soudu,
- z jiných důvodů, např. úmrtí pěstouna nebo dítěte, rozhodnutí o poručenství, osvojením dítěte v pěstounské péči.

Pazlarová (2016, s. 111) se zabývá teorií, že každým rokem odchází z pěstounské péče hodně mladých lidí, kteří stojí před rozhodnutím, jak budou řešit svoji životní situaci. Zletilostí končí pěstounská péče a všechny závazky pěstouna vůči dítěti. Další podpora a kontakt jsou z obou stran na bázi dobrovolnosti. Vzhledem k tradici dlouhodobé pěstounské péče zůstávají nadále mladí lidé součástí pěstounské rodiny za podmínek dobrých citových vazeb a rodinných vztahů po celou dobu jejich soužití. Naopak výchovné problémy mohou znamenat ukončení vazeb s pěstounskou rodinou.

2.2.3 Ukončení pěstounské péče rozhodnutím soudu

Ukončení pěstounské péče rozhodnutím soudu je spojeno se zklamáním nebo z neúspěchu někoho ze zúčastněných. Pěstounská péče je zrušena na základě soudního rozhodnutí.

Ke zrušení může dojít z několika důvodů:

- zrušení na návrh pěstounů – rodina obtížně zvládá výchovu dítěte a jeho chování má negativní vliv na rodinu nebo na jejich vlastní děti,
- zrušení na návrh Orgánu sociálně – právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) – péče o dítě není v zájmu dítěte,
- s péčí není spokojeno dítě – návrh podává rodič, opatrovník nebo poručník, může navrhnout i OSPOD (Pazlarová, 2016, s. 121).

2.2.4 Příprava mladých lidí před odchodem z péče

Pazlarová (2016, s. 117) zmiňuje, že po celou dobu pobytu dítěte u pěstounů má možnost pěstoun dítě připravovat na odchod z péče. Příprava je výhradně na dobrovolnosti a v režii pěstounů, na které je kladena velká zodpovědnost.

Seznamujeme se s náplní práce některých neziskových organizací, které se podílejí na „*programech podpory dílčích kompetencí dětí*.“ Rozvíjí tak komunikační a sociální dovednosti dětí pomocí víkendových pobytových akcí.

Dalším typem podpory pro děti jsou známy v oblasti „*zprostředkování pracovních zkušeností*“ dospívajícím v době, kdy jsou v pěstounské rodině. Rozvíjí se spolupráce s místními firmami a spolupráce s velkými společnostmi s mezinárodním zázemím.

V případě dobře fungujících vztahů pěstouna a dítěte je pěstoun spolehlivým zdrojem podpory i po ukončení péče (Pazlarová, 2016, s. 117-118).

2.3 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Svěření dítěte do péče jiné osoby (v odborné literatuře zkráceně „svěřenectví“) je dalším typem náhradní péče o dítě. Tato forma je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanským zákoníkem. Jak zmiňuje Trnková (2018, s. 97), hlavním účelem této formy péče o dítě je zajistit dítěti náhradního pečovatele.

Smolíková (2014, s. 63) uvádí, že forma této péče je dočasná a očekává se pravidelný kontakt mezi rodiči a dítětem. Překážky bránící rodičům v osobní péči o dítě vymizí a dítě se vrací ke své původní rodině. Pokud se stane, že rodiče nemohou o dítě pečovat dlouhodobě, soud volí jinou formu náhradní rodinné péče, tj. pěstounskou péči nebo osvojení. Soud svěřuje dítě do péče jiné osoby a upřednostňuje osobu příbuznou. Rodiče dítěte zůstávají zákonnými zástupci a rozhodují o podstatných věcech.

Dle Trnkové (2018, s. 97-98) přetrvává rodičům nadále vyživovací povinnost k dítěti. Soud stanoví výživné rodičům nebo pečující osobě dle schopností, možností a majetkových poměrů. Výživné je vypláceno k rukám pečující osoby, která rozhoduje o hospodaření s výživným.

2.4 Poručenství a opatrovnictví

Poručenství a opatrovnictví je vymezeno občanským zákoníkem a je jednou z forem zastoupení a náhradní péče.

Poručník, který pečuje o dítě osobně, stanoví soud, pokud dítě nemá žádného z rodičů (rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti, rodičům byla omezena svéprávnost). Poručník je hmotně podporován státem a vystupuje jako zákonný zástupce dítěte (Bubleová, 2018, s. 8).

Trnková (2018, s. 107) vymezuje, že v případě, kdy rodič nedbá na školní docházku dítěte, nezajistí dítěti potřebnou zdravotní péči, soud stanoví dítěti opatrovníka.

3 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA

Organizace ústavní výchovy byla již v minulém století rozdělena mezi rezorty školství, zdravotnictví a rezort práce a sociálních věcí. Toto rozčlenění ukazuje specifické potřeby dětí různých věkových kategorií a zdravotních rizik. Doporučuje se spojení celého systému služeb sociální prevence, služeb poskytující pobytovou péči dětem, služeb výchovných pro ohrožené děti a služeb sociálních pod jeden úřad Ministerstva práce a sociálních věcí (Trnková, 2017, s. 110).

3.1 Dětské domovy pro děti do tří let

Dětské domovy jsou určeny pro děti do tří let a nemohou vyrůstat v rodinném prostředí, zejména děti zanedbávané, týrané, zneužívané nebo děti zdravotně postižené. Spadají do kompetence Ministerstva zdravotnictví. Poskytují zdravotní služby a zaopatření (ubytování, ošacení, stravování, výchova). Do dětských domovů jsou přijaty děti na základě soudního rozhodnutí o předběžném opatření, ústavní výchově, na základě žádosti zákonných zástupců z důvodů sociálních nebo zdravotních, uvádí Trnková (2018, s. 111).

3.2 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy se dělí na:

- diagnostické ústavy,
- dětské domovy,
- dětské domovy se školou,
- výchovné ústavy.

Tato zařízení patří do kompetence Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále MŠMT). Zřizovatelem jsou kraje. Zřizovatelem diagnostických ústavů je přímo MŠMT. Střediska výchovné péče skýtají péči dítěte a jeho rodiny preventivně (Trnková, 2018, s. 111 – 112).

Dle Trnkové jsou tato zařízení určena pro nezletilé děti ve věku od 3 do 18 let, případně do 19 let, „na základě rozhodnutí soudu o ústavní nebo ochranné výchově nebo o předběžném opatření v zájmu jeho zdravého vývoje, výchovy a vzdělávání.“ (Trnková, 2018, s. 112).

4 ADAPTACE

Adaptace je z latinského slova *adaptatio* a znamená přizpůsobení, proces a výsledek procesu změn chování ve společenské skupině, která přispívá k fungování nebo udržení rovnováhy se sociálním a přírodním prostředím. V obecné rovině označuje schopnost jednotlivce nebo skupiny přežít v daném sociálním a přírodním prostředí. Adaptovat se dokáže vše živé včetně člověka a všechno záleží na jeho schopnosti přizpůsobení se okolí (Linhart, Vodáková, Klener, 1996, s. 40).

4.1 Vznik náhradní rodiny

Všechny děti, které nemají vlastní rodinu z různých důvodů, by měly dostat šanci najít svou náhradní rodinu. Mladší děti mají větší naději na přijetí do náhradní rodinné péče. Při zprostředkování náhradní rodinné péče jsou vyhledávány děti, které jsou vhodné do adopce nebo do pěstounské péče. Pěstouni jsou označováni také za „osoby pečující“, nikoliv za náhradní rodiče (Sobotková, Očenášková, 2013, s. 13 – 14).

Zásadní činností je vyhledávání osob, které jsou vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny. Nejvhodnější rodina pro konkrétní dítě se hledá z více vytipovaných možných rodin. Krajské úřady mají svá pracoviště, která se zabývají náhradní rodinnou péčí a provádí odborné posouzení dětí a žadatelů. Je nutné znát zdravotní stav a sociální poměry obou stran. U dětí se posuzuje vhodnost náhradní péče, dále vývojová úroveň a specifické potřeby. U žadatelů se provádí psychologické vyšetření, které je zaměřeno na osobnost žadatele, jejich partnerský vztah a motivaci k náhradní péči (Sobotková, Očenášková, 2013, s. 13).

Jedním z úkolů pěstounských rodičů a osvojitelů je vštěpovat dětem správné životní hodnoty (Purvis, Cross, Sunshine, 2013, s. 80).

Dítě potřebuje lásku a výchovu. Podle Matějčka (2017, s. 42-46) je výchova dítěte dlouhodobý proces, v němž jde o kvalitu vztahů mezi dětmi a rodiči, o formování osobnosti, Děti přicházejí do pěstounských rodin z utajovaných a nesledovaných těhotenství, uvádí Schneiberg (2012). Zvyšuje se procento matek, které jsou závislé na návykových látkách, mívají prožitě týrání, zanedbávání a deprivace stavy.

4.2 Adaptace dětí v náhradní rodině

Adaptace na nové prostředí pro dítě přicházející do rodiny je velmi obtížná a důležitá pro všechny zúčastněné. Je vhodné mít na ni dostatek času a být na ni připravený. Adaptace se týká prostředí a vztahů mezi lidmi. Není obtížné dodržovat normy určitého prostředí. Ovšem naučit se mít rád, vzájemně respektovat, tolerovat a ctít jeden druhého, odpouštět a naslouchat druhému, je dlouhodobý úkol, u kterého nejde určit začátek a konec. Každý okamžik a každý den je důležitou součástí budování vztahů mezi členy rodiny (Zezulová, 2012, s. 185).

Proces předávání dítěte v kojeneckém věku bývá zpravidla rychlý a hladký. Vhodné je udržovat dítě v tomto věku jeho dosavadní rutinu a postupně zavádět změny. Při přijetí dítěte odkudkoliv, je vhodné získat co nejvíce informací o jeho denním režimu, stravovacích návycích a spánku. Dítěti pomáhá, když si přinese oblíbenou hračku nebo oblečení (Pazlarová, 2016, s. 65).

U dětí v batolecím věku se stává, že informace nejsou dostupné a pěstoun je postupně odhaluje. Předškolní a školní děti se podvolují momentálním pocitům a jejich nálada se mění podle aktuálního podnětu. U školních dětí je možné se na spoustě věcí domluvit (Pazlarová, 2016, s. 65).

Adaptace u dětí má několik fází, které jsou zákonité, rozdílně intenzivní a odlišně dlouhé. Zezulová (2012, s. 38) popisuje, že příchod dítěte do rodiny je „kulturním šokem.“ I u dětí kojeneckého věku nastupují adaptační mechanismy, které nemusí být předvídatelné.

Děti v kojeneckých ústavech by měly mít adaptační fázi budoucích rodičů 1 – 3 dny v kojeneckém ústavu. Je to důležité pro miminko i rodiče. Rodičům jsou zodpovězeny otázky okolo denního režimu, vývojových prognóz, zvyklostí a zvláštností. Významné jsou informace o biologické rodině (Zezulová, 2012, s. 36).

Členění adaptace u dětí na tři fáze:

- *poznávání* – první období dítěte podle věku je víceméně nejisté, miminka nemají jistotu prostředí, větší děti mají sklony k zalíbení se. V této fázi by děti odešly s každým, kdo uspokojí jejich potřeby. V období „šestinedělí“ je vhodné, aby si děti zvykaly na konkrétní fáze, prostředí a pachy.
- *uvolnění* – po určité době dítě pochopí, že toto je jeho domov a začíná testovat jeho stabilitu, zjišťuje svoje teritorium, pevné hranice, svoje místo v rodině, které mu

rodič vytváří. V této fázi se může stát, že dítě častěji opouštěné, bude „*kopat kolem sebe*“ a testovat rodinu, co snese. Tato část fáze je velmi náročná z důvodu toho, že některé děti jsou přivklé na špatné zacházení a ničemu jinému nerozumí.

Vysilující je chování druhého typu dítěte, které je závislé a z obavy před novým opuštěním se na novou maminku pověsí a nedá jí čas oddechu.

- *příjetí* – v této fázi jsou pozice objasněny a dítě ví, co může od rodiny čekat, je to začátek vytváření citových vazeb mezi členy rodiny a dítětem a jsou určeny konkrétním osobám (Zezulová, 2012, s. 38 – 41).

4.3 Adaptace rodičů

Podobně jako v předchozí kapitole je adaptace rodičů rozčleněna do tří fází:

- *nadšení* – přichází v okamžiku po oznámení, že bylo pro rodiče vybráno dítě. Tato fáze má různou délku. Záleží, jak dlouhou dobu na dítě čekají rodiče, telefonát je doprovázen emocemi a pocity štěstí o úžasném dítěti, které čeká na záchranu rodičů.
- *rozčarování* – v této fázi rodiče poznávají sami sebe v nových situacích, je to reakce na chování dítěte, které také prožívá adaptační fázi.
- *smíření* – po určité době se situace ustálí a rodiče pochopí, že oni a jejich dítě nejsou dokonalí a zjistí, že se dokonalost od obou stran nečeká. Začnou se obě strany poznávat navzájem bez iluzí, důležité je přijmout skutečnost, že čas strávený bez našeho dítěte nelze zahodit a zmačkat (Zezulová, 2012, s. 41 – 42).

5 PĚSTOUNSKÁ PÉČE NA PŘECHODNOU DOBU

Pěstounská péče na přechodnou dobu je jedna z forem pěstounské péče. Po omezenou dobu zajišťuje péči o dítě, protože jeho rodina se nemůže nebo nechce starat z různých důvodů o svého potomka. Dítě se do této formy náhradní péče svěřuje na dobu nezbytně nutnou. Pěstounská péče na přechodnou dobu se objevila v naší legislativě v roce 2006. Zpočátku byla využívána velmi málo. Zájemci o tuto formu péče se zpočátku obávali zapojit. Nebylo dostatečně zajištěno sociální a finanční zabezpečení pěstounů na přechodnou dobu. Až novela zákona o sociálně- právní ochraně dětí s platností od 1. 1. 2013 přinesla změny (Pazlarová, 2016). Dle výzkumu Macely (2015) prošlo v průběhu prvního roku pěstounskou přechodnou péčí přes 200 dětí.

5.1 Vymezení přechodné pěstounské péče

Pěstounská péče na přechodnou dobu je jedna z forem náhradní péče, která je přijata za účelem profesionalizace pěstounské péče (Trnková, 2018, s. 89), snížení počtu dětí do tří let, které byly dříve v kojeneckých ústavech a snížení počtu dětí v ústavních zařízeních. Dále autorka vystihuje, že přechodná pěstounská doba slouží ke krátkodobému umístění dětí do náhradní rodinné péče, kterou vykonávají školení pěstouni.

Dítě je v přechodné pěstounské péči (Trnková, 2018, s. 89) na dobu, po kterou rodič nemůže vychovávat svoje dítě z vážných důvodů.

Přechodná pěstounská péče je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., o rodině a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

5.2 Kdo se může stát pěstounem na přechodnou dobu

Kubíčková (2011) uvádí, že pěstounem na přechodnou dobu se stávají dospělí a zralí lidé se schopnostmi a předpoklady pro péči o děti. Pěstouny mohou být lidé, kteří jsou zařazeni do evidence osob vedené krajským úřadem na základě odborného posouzení. U přechodných pěstounů se předpokládá rozsáhlejší příprava (Kubíčková, 2011, s. 80 – 81). Dle Trnkové (2018, s. 92) vyžaduje přechodná pěstounská péče uchazeče vyrovnané a s mnoha životními zkušenostmi. Pěstouni by měli být v dobrém zdravotním stavu a fyzické kondici.

5.3 Přejídná pěstounská péče

Pěstounská péče na přechodnou dobu by měla pomoci v dočasné nepřítomnosti rodičů, při opakované nebo dlouhodobé léčbě nebo výkonu trestu. Z tohoto hlediska by měla být pěstounská rodina součástí týmu spolupracující s rodinou, měla by být profesionální a mít dostatek odborné pomoci při zvládání složitých situací (Zezulová, 2012, s. 175).

Jak uvádí Trnková (2018, s. 90), Sobotková a Očenášková (2013, s. 28), přechodná pěstounská doba může trvat nejdéle jeden rok, s výjimkou jednoho případu a to, pokud byly přijaty do péče sourozenci, lhůta je platná pro posledně přijatého sourozence.

Vymezení přechodné pěstounské péče je podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Soud může dle tohoto zákona svěřit dítě osobám v evidenci na přechodnou pěstounskou dobu. Dle Trnkové (2018, s. 90) je využívána:

- a) u dětí, kdy rodiče o ně dočasně nemohou pečovat,
- b) u dětí, které jsou v krizové situaci a jsou umístěny do přechodné pěstounské péče na dobu pro vyjasnění, zda je možno se vrátit zpět do rodiny nebo se vyhledá jiný typ náhradní rodinné péče,
- c) u dětí opuštěných a týraných, pro nalezení trvalého řešení,
- d) u dětí, kterým nebyla nalezena vhodná rodina, nebo rodiče nevyjádřili úmysl předat dítě k adopci.

Dítě do pěstounské přechodné péče svěruje soud na návrh Orgánu sociálně-právní ochrany dětí usnesením o nařízení předběžného opatření, a to bezodkladně, nejpozději do 24 hodin od jeho podání. Trnková (2018, s. 90-91) uvádí, že předběžné opatření trvá tři měsíce od jeho vykonatelnosti a každé tři měsíce prověřuje soud, zda důvody pro umístění dítěte v přechodné pěstounské péči trvají. Pěstouni pobírají odměnu po celou dobu, i když nemají dítě v péči. Jsou v této době ve stavu pohotovosti a jsou schopni dítě v krizové situaci přijmout po rozhodnutí soudu.

5.3.1 Role pěstouna na přechodnou dobu

Pěstoun na přechodnou dobu je považován za profesionála a vykonává komplexní úlohu vzhledem k dítěti a jeho rodině a má specifickou náplň práce. Úloha je plněna v krátké časové době. Jejich úkolem je poskytnout dítěti láskyplné a stabilní prostředí, jistotu a bezpečí. Hájí zájmy dítěte a s dítětem řeší jeho předchozí traumata. Zaznamenává vývoj dítěte. Pomáhá dítěti vyrovnat se s krátkodobým pobytem u pěstouna. Pěstoun je otevřený pro spolupráci s odborníky a připravuje dítě na návrat do rodiny nebo na přechod do trvalé péče (Pazlarová, 2016, s. 155).

Dle Trnkové (2018, s. 92) pěstoun poskytuje pomoc dítěti, které se ocitá přechodně v nouzi. Měl by dítěti vytvořit zázemí, dát mu lásku a navázat důvěrný vztah. Pěstoun by se neměl vázat na dítě ani vázat dítě ke své osobě. Jejich vztah by měl být jako vztah vnoučete a prarodiče.

5.3.2 Děti v kojeneckém věku

U dětí kojeneckého věku pěstoun zajišťuje jeden z nejdůležitějších úkolů a tím je *„kvalitní základní péče a podpora schopnosti dítěte navazovat citové vazby s pečující osobou.“* Citová vazba se vytváří v průběhu prvních měsíců života. Důležité jsou oční kontakty, broukání, zpívání a fyzické kontakty jako je hlazení, houpání a chování. Pěstoun doplňuje dokumentaci života dítěte tzv. knihou života a pořizuje fotodokumentaci. Nejmenší pěstounské děti se potýkají se zdravotními potížemi, které mohou být v prenatálním, perinatálním nebo postnatálním stavu. Jedna z příčin může být genetická dispozice (alergie, srdeční vady atd.) nebo životní styl matky v těhotenství (drogy, léky, alkohol atd.). U dětí se zdravotními obtížemi jsou kladeny na pěstouny vyšší nároky a je nutné spolupracovat s odborníky (Pazlarová, 2016, s. 155 – 156).

5.3.3 Děti v předškolním věku

Pěstouni se u dětí předškolního věku se potýkají a vyrovnávají s *„následky traumatu“* z předchozího období. Důležité je pokračovat v upevnění *„výchového působení“* na dítě. *„Nastavují hranice“* a dávají najevo *„bezpodmínečné přijetí dítěte.“* Mladší děti ve věku 3 - 5 let zůstávají s pěstounem v individuální péči. U dětí předškolního věku 6 – 7 let se

individuálně posuzuje, zda zátěž z adaptace nového prostředí převáží přípravy na školní docházku (Pazlarová, 2016, s. 156 – 157).

5.3.4 Děti ve školním věku

Pro děti v tomto věku je důležitá „*pomoc se školními povinnostmi*“ a „*otevřená komunikace*“ o vzniklé situaci. Pěstoun by měl komunikovat se školou a hájit zájmy dítěte. Na intervenci pedagogicko-psychologických center a poraden reagují školy lépe. Dobrá je součinnost pracovníka z těchto center (Pazlarová, 2016, s. 157)

5.3.5 Děti dospívající

Dospívající děti jsou považováni za problematické a hůře zvladatelné. Na tuto cílovou skupinu dětí nejsou pěstouni téměř zaměřeni. Vhodnými kandidáty na cílovou skupinu by mohli být zkušení pracovníci z pomáhajících profesí nebo dlouhodobí pěstouni, kterým svěřené děti dospěly. „*Vlídné prostředí s jasnými pravidly*“ je prvotní úkol nabídnout dospívajícímu dítěti, tvrdí autorka (Pazlarová, 2016, s. 157).

6 PŘÍCHOD DÍTĚTE DO PŘECHODNÉ PĚSTOUNSKÉ RODINY

Dítě do přechodné pěstounské rodiny je umístěno ve velmi krátkém čase. Od pěstounů je požadována stálá psychická a praktická připravenost. Těsně před přijetím by měl pěstoun obdržet veškeré dostupné informace, dále informace o zdravotním stavu a prognóze, o traumatech a historii dítěte (Pazlarová, 2016, s. 163).

6.1 Příprava na příchod dítěte

Pro dítě v kojeneckém nebo batolecím čase je vyžadována specifická výbava, kterou by měl mít pěstoun vždy připravenou. Část výbavy je neměnná, spotřební zboží se doplňuje postupně. Je nutná stabilní výbava pro dítě v domácnosti – kočárek, dětská postýlka, autosedačka, přebalovací pult, vanička na koupání, dětské chůvičky, židlička na krmení, monitor dechu. Dále pěstouni potřebují oblečení různých velikostí pro různá roční období, hračky, dudlíky, chrastítka, kousátka, také knížky dle věku dítěte. Pěstouni mají přichystané pleny, dětskou kosmetiku, kojenecké láhve a sterilizátor. Dítěti je třeba zpočátku ponechat kojeneckou stravu vzhledem ke zmírnění stresu dítěte ze změny prostředí (Pazlarová, 2016, s. 164).

Předškolní děti by měly mít připravené bezpečné prostředí v bytě nebo v domě pěstouna. Školní děti by měly mít vlastní místo pro přípravu do školy nebo na hraní, uvádí autorka (Pazlarová, 2016, s. 164).

6.1.1 Předání dítěte do pěstounské rodiny

Trnková (2018, s. 91) podává informace o dítěti, kterému je potřeba zajistit pěstounskou péči na přechodnou dobu řeší obecní úřad obce s rozšířenou působností. Musí nahlédnout do evidence osob přechodných pěstounů a poté oslovuje doprovázející organizaci volné pěstounské rodiny, zda může přijmout dítě. Klíčový pracovník této organizace prověří situaci v rodině. Pokud se nedaří najít vhodné pěstouny v daném kraji, je možno se obrátit do kraje jiného. Nedaří-li se najít pro dítě nebo sourozeneckou skupinu vhodné pěstouny, přistupuje se k nařízení ústavní výchovy a umístění dítěte do zařízení pro její výkon.

6.1.2 Potřeby dětí

Příprava u nejmenších dětí probíhá postupným předáváním do péče „trvalým pečovatelům“. S trvalými pečovateli se musí dítě seznámit a postupně si zvyknout v obvyklých denních činnostech. Pečovatel se seznamuje s potřebami dítěte. Nové pečující osoby se vyskytují postupně v domácnosti pěstounů na přechodnou dobu. Pokud pěstouni mají možnost ubytovat nové pečovatele ve své domácnosti, mohou s dítětem strávit i noc (Pazlarová, 2016, s. 165)

Starší děti by měly vědět, že soud rozhoduje o odchodu z pěstounské přechodné rodiny.

Úkolem pěstouna je otevřeně hovořit s dítětem o vzniklé situaci a poskytovat dítěti informace o aktuálním stavu.

Čas odchodu dítěte, přítomné osoby u odchodu a to, co si dítě odnese z přechodné pěstounské rodiny, je třeba promyslet. Po dobu pobytu vytváří pěstoun dítěti dokumentaci o vývoji, kterou si odnese při odchodu (Pazlarová, 2016, s. 165).

6.1.3 Potřeby pěstounů

Odchod dítěte z přechodné pěstounské rodiny je zátěží pro děti i pro pěstouny, protože je vytvořena citová vazba na obou stranách. S odchodem dítěte do osvojení nebo do dlouhodobé pěstounské péče se pěstoun vyrovnává lépe. Dítě odchází do láskyplného prostředí, kde o něj bude dobře postaráno. Pěstouni prožívají obavy u návratu dítěte do původní rodiny, zvláště tam, kde byla předchozí péče o dítě špatná. Po odchodu dítěte z přechodné rodiny by mělo vždy následovat zhodnocení průběhu péče. Na vyrovnání se ztrátou dítěte potřebuje pěstoun určitý čas, aby situaci mohl zpracovat a připravit se na přijetí nového dítěte. V praxi je minimální doba mezi odchodem dítěte a přijetím nového dítěte často delší než dva týdny (Pazlarová, 2016, s. 166).

6.1.4 Příprava pěstounů na přechodnou dobu

Pěstouni na přechodnou dobu musí absolvovat přípravy, které jsou 72 hodin v individuální i skupinové formě. Doporučená velikost skupiny je 10 osob. Na přípravách se podílí psycholog a sociální pracovníci specializující se na náhradní rodinnou péči. Příprava před přijetím dítěte do náhradní péče v individuální formě by měla obsahovat sebezpoznání žadatelů, spolupráci s odborníky, uspokojení vývojových, citových, vzdělávacích a sociálních potřeb dítěte, styk dítěte s rodiči a osobami blízkými. Důležitá je práce s dětmi,

kteří žijí v rodině. Přípravy jsou rozšířené o kooperaci s rodinou dítěte. Další přípravou pro pěstouny na přechodnou dobu jsou procesy předávání dítěte do trvalé péče.

Pazlarová (2016, s. 35-37, s. 160 – 161) popisuje, že se obvykle jedná o kombinaci obou forem příprav. Krajský úřad vybere organizaci, která realizaci příprav uskuteční. Některé kraje si přípravu zajišťují vlastními silami ve spolupráci s externími odborníky a jiné kraje objednávají přípravu od jiných subjektů.

6.1.5 Spolupráce přechodných pěstounů s odborníky

Spolupráce přechodných pěstounů a odborníků ve stanoveném časovém období je nepostradatelná. Významný je přátelský přístup a pochopení rolí obou stran. Pěstoun, který pečuje o dítě celodenně, je zdrojem informací o vývoji, chování, obavách dítěte. Odborníci přinášejí pohledy zvenčí a zkušenosti s podobnými situacemi. Společnou snahou pěstounů a odborníků je vytvoření týmu kolem dítěte a jejich společnou snahou je podporovat dítě v takové formě, jaká je pro něj nejvhodnější (Pazlarová, 2016, s. 161).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 METODOLOGIE VÝZKUMU

Praktická část je zaměřena na vztahy a faktory v procesu adaptace dítěte v přechodné pěstounské rodině pohledem pěstounů. Zabývá se výzkumnými otázkami, zpracováním dat a samotnou realizací výzkumu. Jde o hledání odpovědí na otázky, které faktory napomáhají k úspěšné adaptaci dítěte v pěstounské rodině. Celý výzkum je ohraničen zkušenostmi získanými od samotných pěstounů a pohledy adaptace dítěte z jejich hlediska. Všichni oslovení pěstouni pokládají adaptaci jejich přijatých dětí za kladný výsledek.

7.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je formulovat faktory přispívající k úspěšné adaptaci dítěte. Zaměřuje se na okolnosti, které adaptaci ovlivňují a mají negativní vliv na ni. Na bázi určení těchto cílů jsou vybrány hlavní a dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumné otázky:

- 1/ Jakým způsobem probíhá adaptace dítěte do nové pěstounské rodiny pohledem pěstounů?
- 2/ Jaká jsou psychická úskalí dítěte přijatého do přechodné pěstounské rodiny?

Dílčí výzkumné otázky:

- 1/ Kdo může být pěstounem na přechodnou dobu?
- 2/ Jaká jsou hlediska procesu adaptace dítěte do přechodné rodiny?
- 3/ Jaké jsou potřeby a psychická úskalí dítěte v průběhu adaptace v přechodné rodině?
- 4/ Jaký význam má věk a původ dítěte na adaptaci?
- 5/ Jak ovlivňuje proces adaptace dítěte v dalším životě?

Cílem mé práce je objevit faktory, které přispěly k adaptaci dítěte v konkrétní pěstounské rodině v přechodné době.

7.2 Výzkumné metody

Pro tuto práci je vhodný přístup kvalitativního výzkumu, který zkoumá jedince nebo malé skupiny lidí a jevy v přirozeném prostředí. Jednou z klasických metod využívané

v kvalitativním výzkumu je zakotvená teorie. Je to teorie, která začíná zkoumanou oblastí a pozoruje, co je v dané oblasti podstatné.

Účastníci výzkumu byli vybráni metodou stratifikovaného záměrného výběru. Vybrané osoby jsou vhodné k tomu, aby měly zkušenosti a vědomosti z daného prostředí. Zkoumané osoby jsem si vybrala sama ze svého okolí, telefonicky oslovila a domluvila přesný den a hodinu návštěvu.

V průběhu výzkumu se objevuje mnoho pojmů, které shromažďujeme shodné ke shodným. V údajích jsme zjistili určité jevy a pojmy můžeme sestavit kolem nich. Tak se přehledně sníží počet objektů. Sestavováním pojmů se nazývá kategorizace, která byla využita v bakalářské práci.

7.3 Sběr dat

V mé práci jsem použila metodu rozhovoru. Dopředu jsem si k rozhovoru sestavila otázky, které jsem pokládala osloveným pěstounům. Každý z pěstounů byl předem seznámen s formou ukládání rozhovoru na hlasový záznamník a souhlasil. Každá návštěva u pěstounů byla různě časově náročná od 2 hodin až po 7 hodin. Prováděla jsem úplný záznam věci a ze záznamu jsem vybírala důležité poznatky pro výzkum daného jevu.

Cílem práce je obohatit zájemce o přechodnou pěstounskou péči a seznámit je s možnými vlivy a faktory adaptace přijatého dítěte, které se vzájemně ovlivňují a vyjasnit vztahy mezi nimi z hlediska pěstounů.

Otázek k rozhovorům jsem měla vyhotovených více a později jsem vybrala nejdůležitější.

Otázky k rozhovorům:

- 1/ Jak dlouho tuto práci pěstouni vykonávají, kolik dětí měli v péči a jaké věkové rozpětí u dětí mají?
- 2/ Co je vedlo k rozhodnutí stát se pěstounkou/pěstounem na přechodnou dobu?
- 3/ Jaké je pro pěstouny první přijetí dítěte?
- 4/ Jaký je průběh předávání dítěte do přechodné pěstounské rodiny?
- 5/ Jaký je průběh předávání dítěte do adopce a zpět do biologické rodiny?
- 6/ Co prožívají pěstouni v průběhu a po předání dítěte?
- 7/ Jaký vztah vzniká mezi pěstounem a dítětem?
- 8/ Co a jak se mění v rodině pěstouna příchodem dítěte?

- 9/ Jaké jsou problematické ukazatele při procesu svěřením dítěte do náhradní péče ze strany pěstouna?
- 10/ Jaké jsou materiální a emoční potřeby dítěte přijatého do přechodné pěstounské rodiny?
- 11/ Jaké jsou negativní dopady na dítě po odchodu z přechodné pěstounské rodiny?
- 12/ Jaké dětské chování pěstouny překvapilo?
- 13/ Co všechno proces adaptace u dětí ohrožuje?
- 14/ Jak ovlivní věk dítěte adaptaci do nové rodiny?
- 15/ Jaký vliv na adaptaci má původ dítěte?
- 16/ Jak probíhá odborná příprava přechodného pěstouna?
- 17/ Jaká je spolupráce se sociálním odborem (OSPOD)?

7.4 Výzkumný soubor

Oslovila jsem sedm pěstounů. Všem pěstounům jsem nejprve zatelefonovala, zda by byli ochotni poskytnout rozhovory na téma pěstounská přechodná péče. Domluvila jsem se s nimi na přesném čase a dni, kdy jim bude rozhovor vyhovovat. Upřednostnila jsem jejich volbu času. Některým z nich nevadilo uvádět konkrétní jména dětí v rozhovorech pro snadnou komunikaci. Nakonec jsme se všichni domluvili, že kvůli ochraně dat a zachování anonymity dětí neuvádím v bakalářské práci příjmení respondentů a jména dětí.

Výzkumný soubor tvoří:

Pěstounka 1 - 52 let

Pěstounka 2 – 61 let

Pěstounka 3 - 47 let

Pěstounka 4 - 62 let

Pěstounka 5 - 50 let

Pěstounka 6 - 61 let

Pěstounka 7 - 55 let

7.5 Analýza dat

Pro analýzu dat jsem použila metodu vytvoření kódů a kategorizací. Z výstupů rozhovorů s účastníky výzkumu byly zpracovány jednotlivé kategorie metodou vyložení karet.

Kategorie:

- 1/ Jak to všechno začalo?
- 2/ Změny a problémy v procesu svěřením dítěte do náhradní rodinné péče
- 3/ Nové děti, rodina a láska
- 4/ Věk a původ dítěte
- 5/ Adaptace dítěte a vliv na další život

7.5.1 Jak to všechno začalo?

Kódy obsažené v této kategorii: přípravné školení, citové vazby, povinné psychotesty, zkušenosti se sociální pracovníci, dobrá spolupráce se sociální pracovníci ve prospěch dítěte, absolvovat kurz a psychotesty, specializovaný personál, který rád poradí, zkušená sociální pracovnice, ochota vzájemné spolupráce, kontrolní orgány, následné zařazení, školení a psychotesty, průběžné školení, konkrétní případy s odborníky, dobré zkušenosti se sociálními pracovníci, informovanost pěstounů, odborné informace, samostudium, zkušenost sociálních pracovníc, objektivnost obou stran, příprava a kontroly, psychotesty, samostudium, specializovaný odborný personál, domluva se sociálními pracovníci, přípravy a kontrola, psychotesty, povinnost se vzdělávat, účast specializovaných odborníků na školení, odbornost a vstřícnost sociálních pracovníc, nezodpovědnost sociální pracovnice dítěte, důležitost školení a psychotestů, domácí četba, komunikace a zkušenosti, ochota sociálních pracovníc, volná pracovní doba, láska k dětem svým i cizím, sledovanost dané problematiky, informace o pěstounství, vlastní zkušenost s adopcí, náhoda a okolnosti, výchozí situace, potřeba pracovat, před důchodem bez zaměstnání, náhodné setkání se sociální pracovníci, seznámení s náležitostmi, jsem vhodný kandidát?, výchozí podmínky, rodinné okolnosti, zodpovědnost manžela, dochovat rodiče, manželé přechodní pěstouni, změna zaměstnání, informace od kamarádky, výhodné podmínky pro mě, obavy manžela, že přijdeme o miminka, přesvědčení manžela, výchozí podmínky, akreditované organizace.

Otázky z rozhovorů:

1/ Jak dlouho tuto práci pěstouni vykonávají, kolik dětí měli v péči a jaké věkové rozpětí u dětí mají?

2/ Co je vedlo k rozhodnutí stát se pěstounem na přechodnou dobu?

16/ Jak probíhá příprava pěstouna na přechodnou dobu?

17/ Jaká je spolupráce s OSPOD?

Věkové rozmezí pěstounů je 47 – 62 let. Tuto práci všichni pěstouni vykonávají 5 – 7 let. Oslovení pěstouni jsou ženy a jeden muž. Každý z nich připravil pro novou rodinu 6 – 8 dětí od začátku působení v této práci až doposud. Každý z pěstounů má rozdílnou horní hranici věku dítěte. Všichni pěstouni mají zkušenosti s novorozenci a následnou adopcí nebo předáním do dlouhodobé pěstounské péče. Někteří z nich navíc předávali děti zpět do biologické rodiny. Jedna z pěstounek má zkušenost i s předáváním dítěte do dětského domova. Některé z nich mají zkušenosti se sourozeneckými dětmi. Tyto děti jsou odebrány z ohrožených rodin. Pěstouni se přiklání k názoru, že předávání dítěte do adopce je jeden z nejkrásnějších pocitů pro ně a pro dítě.

Téměř všechny pěstounky se daly na dráhu profesionálních pěstounů z několika důvodů. Prvním důvodem bylo to, že přišli o práci a byli vedeni v evidenci úřadu práce. Jedna z pěstounek byla zaměstnána jako sanitárka na porodním oddělení a uvažovala dlouhodobě o změně zaměstnání. Všechny pěstounky potvrdily, že je k přechodné pěstounské péči svedla náhoda a nemusely o této práci mnoho přemýšlet a věděly téměř okamžitě, že jí chtějí vykonávat. Například vysílaný televizní pořad zaměřený na problematiku přechodné péče. Nebo kamarádka, která přechodnou pěstounku už vykonává. Také setkání se sociální pracovníci ovlivnila rozhodnutí stát se přechodnou pěstounkou.

Dalším z hledisek vykonávat tuto profesi bylo to, že mají velmi kladný a pozitivní přístup k dětem, chtějí pomáhat všem dětem bez rozdílu věku, pohlaví a barvy pleti. Všichni z nich mají své děti již dospělé a samostatně bydlící. Většina z nich je již babičkou a dědečkem a mají několik vnoučat. Tuto profesi berou jako poslání a touhu starat se o někoho. Žadatelům o přechodnou péči přijde starání se o tyto děti velmi smysluplné.

Úplně všechny pěstounky se shodují na tom, že měly zpočátku ostych a mírnou obavu tuto věc řešit s manželem. Nakonec se podařilo všem přesvědčit manžela a byly překvapené, jak téměř každý manžel reagoval pozitivně. Jen bylo potřeba společně doladit detaily.

Dalším důvodem byla finanční motivace, která spočívá v pravidelném příjmu peněz.

Přípravy pěstounů probíhají u všech stejným způsobem. Nejprve si pěstoun musí zajít na sociální odbor v místě bydliště. Se sociální pracovníci si ujasní, o co v dané záležitosti přesně jde a co všechno k tomu bude uchazeč potřebovat.

Sociální pracovnice předává uchazečům o přechodné pěstounství příslušné materiály na prostudování a dotazníky na vyplnění. V průběhu rozhovoru s žadateli si sociální pracovnice domluví schůzku u nich doma. Sociální pracovnice v místě bydliště zkontroluje v domácnosti úplně všechno. Zajímá se o veškeré rodinné příslušníky žadatelky. Zajímá ji výchova, vzdělání, pracovní postavení dětí a manžela. Sociální pracovnice zkontroluje celou domácnost a vybavení domu. Při kontrole si vše pečlivě zaznamenává.

Na veškerých odborných přípravách a školeních se podílí i manžel/partner uchazečky o přechodné pěstounství a musí společně s manželkou/partnerkou absolvovat veškerá školení a přípravy.

Následně jsou uchazeči zapsáni do krajské evidence přechodných pěstounů. Krajský sociální odbor jednotlivé uchazeče pozve a obeznámí se s nimi. Ti pak absolvují pohovor s psychologem a jsou zapsáni do nejbližšího možného termínu školení. Toto školení je v začátku nastaveno na 72 hodin a probíhá v malých skupinách. Pořádá ho akreditovaná organizace pověřená krajským úřadem. Příprava je prováděna v několika víkendových nebo jednodenních setkáních. Uskutečňuje se formou skupinových diskuzí, přednášek nebo výcvikových seminářů. Po zvládnutí odborných příprav je nutné absolvovat psychologické testy a to oba manželé/partneři.

Po této odborné části jsou absolventi zařazeni do evidence o dítě. V této době pěstounka čeká na zavolání sociální pracovnice, kdy a kde si může vyzvednout dítě z porodnice nebo kdy ji přivezou dítě z ohrožené rodiny.

Všechny dotazované pěstounky se shodly na tom, že spolupráce se svou sociální pracovníci je na profesionální úrovni, kdy jde především o stejnou věc všem zúčastněným stranám a to o zájem dítěte.

Sociální pracovnice dítěte se střídají a v tom spatřuje každá pěstounka problém. Informace sociálních pracovníků dítěte často nekorespondují s informacemi pěstounek.

Všechny strany jsou vázány zákonem, nařízením a metodikou a mnohdy danou situací nelze vyřešit jiným způsobem. Je třeba nahlížet na věci objektivně.

7.5.2 Změny a problémy v procesu svěření dítěte do náhradní rodinné péče

Kódy obsažené v této kategorii:

seznam nových rodičů, seznámení s novými rodiči, sledování nových rodičů, zvědavost, návštěvní rozpis, domácí ubytovna u nás, častější návštěvy, vstřícnost, vzájemné poznávání, pozvolný život miminka s novými rodiči, krásný vztah k dítěti, nákup pro děti, jako moje děti, předávání dětí v brzkém věku dítěte, individuální přístup, snaha o rychlé předání, návrat k biologické matce, obavy z matky, záruka babičky, láska ke všem dětem, materiální potřeby dětí, dobré rady pro novou rodinu, strádání dětí, rozdílné podmínky, rychlost předání, prověření biologické rodiny, důkazní řízení, dokonalá péče, základní potřeby dítěte, hlubší emoce dítěte, adopce je spolehlivá, vzájemné seznamování, časté pozdější návštěvy, vytváření nové rodiny pomalu začíná, výměna pobytových míst, cesta k nové rodině, předání alba novým rodičům, poznávání proběhlo a nová rodina je tu, návštěvy po předání pokračují, láska k dítěti, odchod zpět do biologické rodiny, není zpětná vazba, předávání do biologické rodiny je se špatnými zkušenostmi, nádherné vztahy s miminkem, těžší navazování vztahu se starším dítětem, děti jsou bez základních potřeb, miminko dostane vše nové, vhodný kandidát pro dítě, krajská kartotéka, budoucí noví rodiče si domluví schůzku u pěstouna, ochota pěstounky, časté návštěvy u dítěte, blízké vztahy, nové miminkovské oblečení, náhradní oblečení pro všechny děti, laskavost, trpělivost, láska, odměna pro pěstouna, další přátelé do rodiny, návštěvnost a štěstí, návrat do biologické rodiny bez informací, důležitost rodiny, přijmutí za vlastní, pomoc celé rodiny, vybavička pro děti, kniha života, potřebné oblečení pro ostatní děti, strach u dětí, časem pozitivní změny, rozvětvená rodina, láska k dětem, adopce dětí, návrat do biologické rodiny, nedostatek důkazů, babičkovský vztah k dítěti, radost z vývoje dítěte, materiální potřeby dítěte po narození, nákup oblečení pro miminko, láska k dětem bez rozdílu, radost z vývoje dítěte, materiální potřeby dítěte po narození, nákup oblečení pro miminko, láska k dětem bez rozdílu.

Otázky z rozhovorů:

8/ *Co a jak se mění v rodině pěstouna příchodem dítěte?*

9/ *Jaké jsou problematické ukazatele při procesu svěření dítěte do náhradní péče ze strany pěstounů?*

3/ *Jaké je pro pěstouny první přijetí dítěte?*

4/ *Jaký je průběh předávání dítěte do přechodné pěstounské rodiny?*

6/ Co prožívají pěstouni v průběhu a po předání dítěte?

12/ Jaké dětské chování pěstouny překvapilo?

Přijetím nového dítěte se v rodině mění úplně všechno. Začátky jsou vždy těžké a je maximální snaha pěstounů vše překonat a vytvořit dítěti příznivé podmínky pro jeho vývoj. Mnoho potřeb dítěte je nutno poznat a uspořádat si je, např. denní a noční režim, strava, spánek. Zkrátka u pěstounské přechodné rodiny se vše podřizuje dítěti.

Částečně je potřeba uspořádat místo v domě a vyčlenit pokoj pro dítě a pro pěstounku. Jelikož manžel/partner pěstounek chodí do práce, všechny dotazované pěstounky spí s miminkem odděleně v jiném pokoji.

Rázem se změní skladba stávajících přátel rodiny. Příchodem nového dítěte má pěstounská rodina jiné zájmy a záliby a často jsou odlišné od ostatních vrstevníků. Na druhou stranu dítě není překážkou v žádné činnosti a přináší do rodiny pozitivní náladu a myšlení. V případě potřeby se zapojuje a pomáhá ochotně celá široká rodina v péči o dítě, která je s ohledem na situaci velmi tolerantní a ochotná.

Starost o dítě přináší určité potíže. Všechny pěstounky se shodly na problematických záležitostech týkající se soudních jednání a rozhodnutí. Soudy zpravidla prodlužují dobu pro předávání miminka do nové rodiny. Bez příslušného rozhodnutí nemůže pěstounka miminko předat novým rodičům.

Pěstounky se zkušenostmi přebírání dětí z biologické rodiny si stěžují na to, že děti odebere z ohrožené rodiny sociální pracovníce a v zájmu rychlého předání do náhradní rodiny nelze vykonat lékařskou prohlídku dítěte. Tak vznikne časová prodleva v tom, že pěstoun je povinen sám podstoupit s dítětem lékařskou prohlídku. Zpravidla jsou děti z ohrožených rodin velmi zanedbané. Mají zdravotní a psychické potíže. U dětí se projevuje stres a strach z cizího prostředí. Děti jsou zpravidla zamlklé a nekomunikují s okolním světem do doby, než si náhradní rodina získá jejich důvěru.

Téměř všechny pěstounky potvrdily to, že děti z ohrožených rodin mají dlouhodobě zanedbávané zdravotní potíže, na které přijde pěstoun časem. Svěřila se mi jedna pěstounka s tím, že dítě mělo zlomené žebro. S touto skutečností lékařku informovala až ona. Po návratu dítěte zpět domů použila biologická rodina tento fakt a nastaly problémy a potíže pro pěstounku, která musela shromažďovat důkazy na svoji obhajobu. Přitom biologická rodina věděla, že zranění způsobila rodina sama. Nechtěla se smířit s odebráním dítěte a chtěla se tímto způsobem pomstít pěstounce.

Stává se i to, že nezkušenost sociální pracovnice vede k tomu, že neřekne dítěti pravdu v tom, na jak dlouho dítě bude odloučené od své rodiny. Tato nepříjemná role je později na pěstounce.

Dalším nepříjemným faktorem pro pěstouny je, že biologické rodině jsou sděleny osobní údaje (jméno a adresa) pěstounské rodiny. Biologická rodina navštěvuje a později obtěžuje pěstounku a celou její rodinu u nich doma. Nejdříve za účelem návštěvy dítěte nebo dětí, později se snaží o manipulaci s pěstounkou a chce po ní různé služby – nejprve jde o zapůjčení peněz, později si domluví návštěvu v době oběda a dožaduje se jídla, dále třeba přišít zip k bundě a služby se začnou stupňovat. Jedna z pěstounek byla nucena požádat policii o pomoc.

Pěstounky se setkávají s nezkušenými a neochotnými sociálními pracovníci dětí. U dětí se sociální pracovnice střídají podle narození dítěte. Zpravidla se stává to, že sociální pracovnice nemá dostatek zkušeností s předáváním dítěte. Pak z toho vyplývá, že nejsou dodrženy všechny zájmy ve prospěch dítěte.

Všechny oslovené pěstounky mají zkušenosti s oběma způsoby přebírání dětí - z porodnice i z ohrožených rodin. Předávání dětí v obou případech je velmi emotivní.

Pěstounky se shodují na tom, že nejkrásnější pocit je u miminek předávaných v porodnici. U prvního dítěte mají rozličné pocity. Všechny se na miminka nesmírně těší. Je to pro některé nový život s voňavým miminkem. Po jiné je tam hodně nervozity a náročnosti. Jsou zvědavé, jak miminko bude vypadat, jak bude velké, jaké bude mít vlásky a očička, zkrátka řeší vizáž dítěte.

Předávání miminek z porodnice je vždy stejné. Na krajském úřadě existuje seznam všech pěstounů v daném kraji. Ze seznamu je patrné, kdo z pěstounů je momentálně volný. Sociální pracovnice prověří krátkým telefonátem pěstounku, zda je odpočata a připravena na převzetí nového miminka. Obě strany si informace odsouhlasí a proces může začít. Pěstounka se dozví, v jaké porodnici je miminko na převzetí. Obdrží telefonní kontakt porodnice a domluví si předání dítěte v co nejkratší době. Dopředu už má pěstounka nakoupené, nachystané všechny potřebné věci a oblečení pro miminko do porodnice. Předtím než jede pěstounka pro miminko, si musí vyzvednout doklad předběžného opatření u příslušného soudu. Na základě tohoto dokladu je jí v porodnici miminko vydáno. Předávání miminka probíhá pod dozorem zdravotnického personálu. Každé miminko má za sebou kontrolu lékaře. Informace ohledně zdravotního stavu pěstounce předá lékař a zdravotní sestra. Zpravidla každé miminko určené k adopci má jméno. V jednom případě

se setkala pěstounka s tím, že miminko nemělo jméno. Jméno dítěti dává později adoptovaná rodina.

U dětí z rodin ohrožených je přebírání rozdílné a velmi náročné po psychické stránce. Situace v takovéto rodině se musí řešit okamžitě a jde prvotně o zabezpečení základních potřeb dítěte. Nelze se připravit dopředu téměř na nic s ohledem na věk a stav dítěte. Sociální pracovnice zavolá pěstounce a dítě obratem přiveze v průběhu dne. V případě velmi rychlého převozu nelze provést kontrolu u dětského lékaře, tato péče je posléze na pěstounech.

Průběh předávání a po předání dítěte prožívá každá pěstounka jinak. U dětí adoptovaných je tento stav vnímán v hlubším horizontu. Pěstounky vědí, že dítě připravují pro novou rodinu. Takzvaně *zahřejí* a ví, že se jedná o přechodný stav. Dítě jde do nové rodiny, která bude naplňovat veškeré potřeby a touhy dítěte. Všechny přechodné rodiny si přejí, aby se dítě co nejlépe a nejrychleji aklimatizovalo v nové rodině. V zájmu nové rodiny je souhra s dítětem. Jsou to vždy radostná setkání dětí s novými rodiči.

Předáním dítěte nekončí žádný vztah mezi pěstouny, novými rodiči a dětmi. Vztahy pokračují a prohlubují se nadále. Se všemi dětmi a jejich rodiči jsou pěstouni v kontaktu osobním i telefonickým. Setkání a návštěvy jsou pro pěstouny velmi potěšující a zklidňující. Mohou tak nadále sledovat *své děti*, jak jim celý život říkají.

Pěstounky prožívají po předání smutek a stesk po dítěti. Každé dítě předávají s těžkým srdcem. Některá považuje daný stav za zradu vůči dítěti. Každé pěstounce se promítá v tomto okamžiku celý průběh od převzetí dítěte až po předání rodičům. Později po překonání smutku zhodnotí celou situaci a vždy se těší na první zkušenosti nové rodiny.

U přechodných pěstounských rodin po předání dětí probíhá celkový úklid domácnosti a všech věcí, na které v průběhu doby nezbyl čas. Některé pěstounky uvádí, že zpravidla po předání onemocní, protože je na to čas, snad syndrom. Pěstounky relaxují a psychicky odpočívají různými způsoby a připravují se na další nové děťátko.

Chování miminek je zcela přirozené a není třeba se obávat překvapivých reakcí vzhledem k nízkému věku dětí. U dětí převzatých z rodin je situace daleko horší. Ohrožené děti jsou plné obav a strachu, kam vlastně jdou a neví, na jak dlouho a proč musí jít od matky pryč. Tyto děti jsou zanedbané, neudržované, špinavé, zpravidla bez lékařské péče. Nemají žádné oblečení. Jsou ve špatném zdravotním stavu, spousta dětí má vši a kožní vyrážky, také zanedbané úrazy s následky. Většina dětí je po stránce vývoje na velmi nízké úrovni. Školáci vyžadují obrovskou péči. Pěstoun se s nimi musí hodně učit, protože tyto děti jsou zpravidla odebrány kvůli zanedbání školní docházky.

Kladně hodnocenými pěstouny jsou romské děti, které jsou temperamentní, milé, vděčné a přizpůsobivé. Romským dětem se nehledají snáze nové rodiny.

Otrěsné zkušenosti má pěstounka se sexuálním zneužíváním u malých sestřiček (věk dětí 3 - 5 let) prodávaných do zahraničí.

Nevhodně na děti působí návštěva biologických rodičů. Tyto děti mají zmatky v hlavičkách a nechápou situaci, proč taková je a z jakého důvodu k ní dochází, proč nemohou s rodiči odjet zpět domů. Posléze jsou zatvrzelé, zamklé, dělají věci naschvál a jsou vzpurné. Je to jejich obranná reakce na stavy pro ně nepochopitelné.

7.5.3 Nové dítě, rodina a láska

Kódy obsažené v této kategorii:

obavy z prvního dítěte, vizáž dítěte, natěšena na každé nové dítě, fandím holkám, zpráva z porodnice pro mě, předání informací, zrada dítěte, bolest v sobě, předání v krátké době, dobré skutky, přestavba v domě, tolerance, pomoc od celé rodiny, soudní průtahy, zdravotní problémy, dobré zkušenosti s větším dítětem, nervozita v pokročilém věku, návštěva porodnice, radost z miminka, náročnost u ohrožených dětí, vztah k novým dětem, vyzvednutí dítěte v porodnici, příprava na dítě, dětské oblečení, výhodná situace, přizpůsobivé děti, přání a aklimatizace dítěte, odpočinek, organizace času a místa v domě, odlišné zájmy našich vrstevníků, nezkušená sociální pracovníce, prodloužení odchodu dítěte do nové rodiny, sociální pracovníce bez zájmu, odchod dítěte od nás do dětského domova, adaptace u romské holčičky, náročnost, změna přístupů, ohrožení dítěte, předání dítěte, nejasnosti, hlubší horizont, přechodný stav, spojení s rodinou, starost o dítě, profesionální přístup, soudní jednání, krásné pocity a zároveň obavy, všechny děti jsou naše, stálé kontakty a návštěvy po předání, příprava dětí do nových rodin, zájem nové rodiny je souhra s dítětem, mění se bydlení a potřeby vůči dítěti, problematické přebírání z biologických rodin, nezkušená sociální pracovníce, sliby sociálních pracovníků odebraným dětem, nedůvěra, pravdomluvnost, sdělování informací biologickým rodinám, překvapení z chlapců, návštěvy dětí u biologické rodiny je nevhodné, zmatky v dětských hlavičkách, přípravné práce a chuť něco dělat, předávací proces v porodnici, informace od lékařů, návštěvy pokračují, všechny jako velká moje rodina, změna v celém životě, hlídá dcera, jiné zájmy mých vrstevnic, dům převrácený naruby, nevhodný přístup odborného pracovníka, přirozené chování u malých dětí, krátká předávací doba, emoce, vlastnit dítě, předávání v porodnici, informace

a dokumentace, nákup výbavičky pro miminko, potřeby dítěte odebraného z rodiny, odloučení od dětí, láska pro děti, úklid a další čekání, přizpůsobení se, zvědavost známých, vstřícnost a ochota, klíčový sociální pracovník, dětský strach z nového prostředí, moje adresa předaná biologické rodině, záznamy o dětech, kniha života, soudní prodlevy, dostupnost zdravotní dokumentace, sexuálně zneužívané děti, nabíjecí baterky, naše děti, výběr volných pěstounů, informace o předání dítěte, potřebné dokumenty, vydání dítěte s dokumenty, pozitivně naladěná, úklid potřebných věcí, prázdninový režim dítěte, nové vztahy s rodiči a dětmi, radostná setkání, dítě není překážkou k žádné činnosti, obměna pokojů, pozitivní naladění, odlišný pohled úředníků na pěstouny, dlouhé lhůty u soudů, předání nemocného miminka, celkové vyšetření, zanedbání péče v nemocnici.

Otázky z rozhovorů:

10/ Jaké jsou materiální a emoční potřeby dítěte přijatého do přechodné pěstounské rodiny?

7/ Jaký vztah vzniká mezi pěstounem a dítětem?

5/ Jaký je průběh předávání dítěte do adopce a zpět do biologické rodiny?

Každá pěstounka má vybavené dítě podle svého uvážení. Pro miminko z porodnice kupují pěstounky vždy novou základní výbavičku a miminkovské oblečení, které si vezou s sebou do porodnice. V řadě porodnic miminko dostává tzv. základní kufřík, který obsahuje láhev, šidítka, mléko pro miminko a pár foteček z prvních dní života. Doma má miminko již připravené a nakoupené všechny potřebné věci – oblečení, různé velikosti jednorázových nebo bavlněných plen, lahvičky, šidítka, kosmetiku, krabice mléka, kojeneckou vodu, deky, zavinovačky, kolébku, postýlku, kočárek a veškeré vybavení, co potřebuje novorozeně. Každá pěstounka má náhradní oblečení pro všechna miminka.

Děti z ohrožených rodin přivezou zpravidla v obnošených, nevhodných a nečistých věcech a nemají s sebou žádné náhradní oblečení. Tyto děti jsou bez základních potřeb. Musí je pěstouni vybavit oblečením i hygienou. Vždy to záleží na věku a potřebách dítěte.

Novinkou jsou vytvořené sklady oblečení pro přechodné děti, které jsou rozdělené podle věku dítěte. Pěstouni mají možnost si ve skladu vybrat chybějící oblečení pro děti. To darují lidé formou solidarity.

Citová potřeba dětí je odlišná, zpravidla se odvíjí od věku dítěte. U miminka je citová vazba od prvního okamžiku. Děti odebrané od rodin jsou v tomto směru složitější, chce to čas. Velký význam se přikládá prostředí, z kterého dítě pochází.

Všechny pěstounky přistupují ke všem dětem tak, jakoby byly jejich vlastní. Dávají jim všechno, co potřebují – hodně lásky, laskavosti, trpělivosti. Trauma opuštění dítěte si nese dítě po celý svůj život. Toto trauma není vidět, o to je horší a bolestivější. Jen láskou po celý jeho život lze trauma zmírnit. Dítě a pěstounka si musí vzájemně na sebe zvykat.

U větších dětí je doba zvykání individuální. Nejprve se obě strany rozkoukávají. Zkušená pěstounka po chvíli zjistí, co dítě potřebuje a jak k němu přistupovat. Děti z rodin přichází z otřesných podmínek. Jsou zamklé, zaražené, mají strach a nevědí, co se s nimi děje. Nejprve je potřeba je vykoupat, prohlédnout a zjistit potíže. Následně je třeba začít se základními potřebami - jídlo, režim spánku a odpočinku. Tyto děti potřebují nejvíc lásky a mazlení. Mají potřebu někoho vlastnit a v tomto směru jim vychází pěstouni maximálně vstříc.

Mezi pěstounem a dítětem vzniká velmi blízký a krásný vztah. Vzhledem k věku pěstounek je to vztah zpravidla babičkovský. Ze strany pěstouna se jedná o dokonalou a profesionální péči. Jak jsem již zmínila v předchozí části, pěstounky mají ty děti jako svoje a péče je tím pádem stejná jako u vlastních dětí. Bez výjimky mají o všechny děti strach a starost. Nelze dělat rozdíly mezi dětmi vlastními a pěstounskými. Ony by to poznaly a ztratily by důvěru. Člověk je musí přijmout za vlastní. Velmi důležitá je pomoc a kladný přístup celé rodiny. S dětmi většími je navazování vztahu obtížnější a těžší. Je třeba zohlednit věk dítěte. Každý pěstoun zpracovává dítěti jeho osobní příběh v podobě Knihy života.

Děti předávané do adopce jsou bez problémů. Zvláště v případě, kdy se dítě předává v brzkém věku a to nejlépe do půl roku jeho věku. Krajský úřad vybere vhodné kandidáty pro dítě. U výběru je k dispozici kartotéka nových rodičů a jejich charakteristiky. Podle vzhledu dítěte se vybere nejvíc podobná rodina. Vlastní proces předávání adoptivního dítěte spočívá v tom, že noví rodiče se spojí s pěstounem a domluví si seznamovací schůzku. První návštěva je vždy u pěstounů doma, kde se navzájem poznávají. Pěstouni jsou vstřícní a laskaví a obě strany upřednostní zájmy a potřeby dítěte. Po vzájemné dohodě nastává proces zvykání si, který je velmi individuální. Dle možností dojíždí noví rodiče za miminkem. Tuto dobu udává nový rodič a ten by měl mít co největší zájem na častém setkávání se s děťátkem. Vzniká budoucí vztah mezi děťátkem a novými rodiči. Pěstoun je velmi rád, když noví rodiče jezdí často. Čím častěji rodiče navštěvují dítě, tím rychleji se daří dítě předat. Pokud má pěstoun možnost ubytovat rodiče u sebe doma, je to ideální stav

pro rodiče a pro dítě. V tomto okamžiku role pěstouna ustupuje pozvolna do pozadí a na jeho místo nastupuje nový rodič. Pěstouni přijímají nové rodiče za své a respektují je.

V této době je pěstounka v kontaktu se sociální pracovníci, která zjišťuje, jak proces probíhá a jak se daří všem zúčastněným. Pěstouni jsou nápomocni v procesu adaptace a dohlíží na to, aby bylo vše v souladu a co nejšetrněji pro dítě. V poslední řadě je nutno vyčkat na soudní předběžné opatření, kterým se dítě předává novým rodičům.

Pro pěstouny je to největší odměna, když jde dítě do dobré rodiny a ona ještě umožní dále udržovat vzájemné styky. Nedělá pěstounům problém předat dítě tomu, kdo projevuje lásku a ochotu pomáhat a obětovat se pro vybrané dítě. Dobré vztahy vedou k rozvětvené rodině pěstounů a nových rodin. Pěstouni tak vidí, jak se dítě adaptuje, vyvíjí se, roste a jak se mu daří v dalším životě. Je to pro ně důležité, protože s miminkem pěstouni ujdou vždy kousek života a není jim dítě lhostejné. Dítěti pomáhají a nyní mu začíná nový život v úplné rodině. Návrat dětí zpět do biologických rodin je rozdílný oproti adopci. Cesta k navázání vztahu pěstouna s dítětem je delší a obtížnější. Záleží, s jakým problémem, z jaké rodiny a jak zanedbané dítě přichází k pěstounovi. Stává se, že pěstoun žádá o pomoc psychologa. Z těchto důvodů bývá problematický, vyčerpávající a psychicky náročný pro pěstouny. Ani pro dítě není tento stav jednoduchý. Bývá oddělené od rodiny, nechápe, co se s ním děje. Pěstoun dává dítěti všechno, co má mít, zároveň lásku a snahu o to, aby dobře prospívalo. Cesta k navázání pěstouna s dítětem je delší a obtížnější. Pěstouni nemají zpětnou vazbu u předávání zpět do rodiny, proto je to pro ně bolestivé a nechtějí o tom příliš mluvit. Pro návrat dítěte si soud prověřuje důkladně biologickou rodinu. V místě bydliště této rodiny prověří její stav sociální pracovník a předloží důkazy soudu, který rozhodne pro umístění dítěte zpět do rodiny nebo do jiného zařízení.

7.5.4 Věk a původ dítěte

Kódy obsažené v této kategorii:

předání dítěte do nové rodiny ve velmi nízkém věku je bez rizika, větší děti jsou rizikové, všechny děti potřebují lásku, brzké předání dítěte, větší dítě se předává s problémem, jiné etnikum mi nevádí, nejvhodnější dítě na předání je do půl roku bez rizika, větší děti komplikované, individuální přístup, nezáleží na etniku, uzpůsobení výchozích podmínek, psychicky náročné předávání u větších dětí, pro všechny děti platí láska a péče, vhodný přístup k dětem v nové rodině, brzké předání je bezproblémové, u větších dětí zaměřit se na individualitu, prověřování biologické rodiny a rizika, u dětí jiné etnikum není překážkou,

skvělá příprava dítěte, individuální přístup, prožitky dítěte, dítě jako dítě, zvyky a kultura rodiny, pozdní předání, návrat zpět domů, nefunkční biologická rodina, platné rozhodnutí úřadů, dítě a láska, nastavit jiný režim, neumístění dítěte, nové rozhodnutí přechodných pěstounů.

Otázky z rozhovorů:

14/ Jak ovlivní věk dítěte adaptaci do nové rodiny?

15/ Jaký vliv na adaptaci má původ dítěte?

Zkušenosti pěstounek dokazují, že nejlepší věk na předání dítěte do náhradní rodiny je do půl roku jeho věku. V těchto případech je to bez rizika a nejsou u dětí patrné žádné následky. Všechny pěstounky se setkaly za dobu působení s předáváním do půl roku věku dítěte i s předáváním pozdějším. Shodly se na tom, že v prvním případě je předání bez komplikací. U předávání dětí v druhém případě je dítě více zvyknuté na pěstounku. Už je více vnímavé. Nová rodina si musí osvojit dítě mnohem delší dobu. U větších dětí je adaptace složitější a měla by trvat delší dobu. V tomto případě je třeba k věci přistupovat individuálně a s větším citem a respektem k dítěti.

Všechny děti, bez rozdílu barvy pleti, potřebují péči, lásku a právo k někomu patřit. Ony to pak budou předávat dál.

U nás jde o děti romské. U malých miminek rozdíl není, rozdíly se mohou projevit v pozdějším věku. Romské děti jsou velmi nadané na zpěv a tanec. Jsou přizpůsobivé, dá se s nimi od útlého věku velmi dobře pracovat. Všeobecně řečeno, nastavit režim se musí u všech dětí, u malých i větších, u bílých i tmavých.

Romským dětem se hledá náhradní rodina hůře. Občas se stane, že náhradní rodinu se nedaří najít. V tomto případě zpravidla dojde k tomu, že přechodný pěstoun si změni stav na dlouhodobý pěstoun a malé romské dítě si nechá v péči. V době neúspěšného hledání nové rodiny spolu pěstoun a dítě ujdou dlouhou životní cestu a v tom okamžiku pěstoun ještě více přilne k dítěti a není schopen, čili nemá srdce dítě předat do dětského domova.

7.5.5 Adaptace dítěte a vliv na další život

Kódy obsažené v této kategorii:

spokojenost dítěte v nové rodině, zvykání v nové rodině, vliv prostředí a přístupu k dítěti, následky bez úhony pro dítě, intenzita a problematika, nevhodné chování vůči dětem, problémy v chování, miminka bez výrazných dopadů, nevhodné prostředí, vracení dítěte zpět do biologické rodiny je nejhorší, brzké předání dítěte má pozitivní dopad, beznadějný návrat dítěte zpět do biologické rodiny, velké změny ve svém životě, prozření v dané situaci, miminka bez rizika, nevhodné prostředí a spokojenost dítěte v nové rodině, zvykání v nové rodině, vliv prostředí a přístupu k dítěti, následky bez úhony pro dítě, intenzita a problematika, nevhodné chování vůči dětem, problémy v chování, miminka bez výrazných dopadů, nevhodné prostředí, vracení dítěte zpět do biologické rodiny je nejhorší, brzké předání dítěte má pozitivní dopad, beznadějný návrat dítěte zpět do biologické rodiny, velké změny ve svém životě, prozření v dané situaci, miminka bez rizika, nevhodné prostředí.

Otázky z rozhovorů:

13/ Co všechno proces adaptace u dětí ohrožuje?

11/ Jaké jsou negativní dopady na dítě po odchodu z přechodné pěstounské rodiny?

Adaptační proces je jednou z nejtěžších fází, je to složitá a rozsáhlá záležitost pro dítě i pro všechny zúčastněné. Každé dítě je individualita a jak již bylo zmíněno dříve, s tímto přístupem je třeba ke každému dítěti přistupovat.

Děti, které jdou do adopce a do dlouhodobé pěstounské péče jsou bez větších rizik. Děti do těchto rodin jsou chtěné a očekávané. Rodičům těchto dětí jde především o to, aby se dítě mělo dobře po stránce vývojové a vztahové a snaží se uspokojovat jejich potřeby, zájmy a touhy, jak nejlépe to jde.

Děti vracející se zpět do biologických rodin jsou ohroženy mnohem více. Po odebrání dětí z ohrožené a nevyhovující rodiny jsou umístěny k přechodným pěstounům, kde je vhodné a lepší prostředí pro jejich vývoj. Ohrožená rodina pracuje na sanaci, aby se mohlo dítě vrátit zpět k rodině. Dítě si na lepší podmínky zvyká rychle a je to pro ně příjemné prostředí. Pěstouni se později setkávají s tím, že při návratu dětí zpět do jejich původní rodiny se dětem

nechce od pěstounů odcházet, rády by nadále setrvaly. V ohrožení je prostředí a přístup k dítěti.

U všech dětí je velmi důležité prostředí, z kterého pochází nebo kam se vrací. Taktéž přístup k dětem a zacházení s nimi je neméně důležitou stránkou. Vliv nevyhovujícího prostředí a nevhodného přístupu rodiny k dítěti zanechá následky na celý život. Důsledky se mohou projevit u dětí až v pozdějším věku. Stojí za zmínku i zdravotní stav dítěte, který může ovlivnit adaptaci.

Výchova je dalším z ukazatelů, které ovlivňují adaptaci dítěte. Děti týrané, sexuálně, psychicky a fyzicky zneužívané mají obrovské riziko do budoucna, že mohou mít ty stejné problémy.

Jedno z nejdůležitějších kritérií hraje věk dítěte. Od toho se vše odvíjí. Miminka odcházející od pěstounů do půl roku věku jsou takřka bez negativních důsledků. Jdou do chtěné a spokojené nové rodiny, kde je o ně dobře postaráno. Pěstouni dají dítěti vše potřebné a v tomto duchu nová rodina pokračuje. Co nejmenší dobře předané dítě je bez negativních emocí, ba naopak, emoce jsou velmi pozitivní a dítě samotný stav vnímá velmi dobře. Jak již bylo zmíněno, nová rodina udržuje nadále s pěstouny kontakt a v tom spatřují obě strany pro dítě nejlepší stav do budoucna.

U dětí větších, nad půl rok jejich věku, je problém se zvykáním si na nové lidi a prostředí. Jde o zdlouhavější záležitost. Nicméně se podaří také začlenit do nové rodiny.

O návratu dítěte do biologické rodiny se pěstouni vůbec neztotožňují s názorem, že je to pro dítě správný krok. Dítě vracet do zanedbané a špinavé rodiny není vhodné pro jeho vývoj. Všichni pěstouni se shodují na názoru, že s ohroženou rodinou by se mělo dlouhodobě pracovat. A zároveň citlivěji zvažovat a prověřovat návrat dítěte zpět.

8 INTERPRETACE DAT

Adaptace je přizpůsobení se něčemu novému a je ovlivněna několika faktory - věkem, sociálním prostředím, emocemi, zvyklostmi, kulturou, zkušenostmi a osobností člověka. Na adaptaci má vliv prostředí a okolí, přístup k dětem, vlídné zacházení a zdravotní stav dětí. Proces adaptace je velmi náročný pro děti a všechny zúčastněné osoby.

Úkolem přechodného pěstouna je být připraven přijmout nechtěné nebo ohrožené dítě a uspokojit všechny jeho potřeby.

Být přechodným pěstounem je posláním. Touha starat se o někoho, zvláště o děti, přináší radost a povzbuzení. Přechodní pěstouni vnímají pomoc ohroženým a nechtěným dětem za smysluplnou. Mají pozitivní přístup k dětem a pomáhají všem dětem bez rozdílu. Přijetím dítěte do náhradní rodiny se mění dosavadní život nejen dítěti, ale i přechodného pěstouna. Na miminko se těší každý z pěstounů a také nová budoucí rodina. Největší odměnou pěstouna je předávání dítěte do adopce. Dítě jde do vhodného prostředí chtěné a láskyplné rodiny, která ho toužebně očekává. Přechodní pěstouni se s novou rodinou stýkají nadále osobně. Většina pěstounů je přesvědčená o tom, že pro dítě je to nejvhodnější způsob a všem zúčastněným jde o dobrou věc vzhledem k vývoji a potřebám dítěte.

Děti odebírané z ohrožených rodin zůstávají v přechodné péči do doby, než jsou vybráni vhodní kandidáti na dlouhodobou pěstounskou péči. Tyto děti odcházejí od přechodných pěstounů do chtěných rodin a vhodného prostředí.

Velký neúspěch zažívají pěstouni u dětí, které jsou předávány zpět do biologických rodin nebo do ústavní péče. Děti týrané, zneužívané a zanedbávané jsou zpočátku nedůvěřivé k pěstounům a nevědí, co se s nimi děje a co bude dál. Pěstoun dbá na to, aby byly zabezpečeny veškeré potřeby dítěte. V některých případech je nutno požádat o odbornou psychologickou pomoc. Od biologických rodičů nemá přechodný pěstoun žádné informace o dítěti a trvá déle, než se potíže objeví a pěstoun je pozná. Zkušenosti přechodných pěstounů ukazují, že návrat dítěte do nestálého prostředí je pro dítě velmi nevhodné a zabraňuje správnému vývoji dítěte a děti spadají do budoucna do rizikové skupiny.

U romských dětí se zpravidla dlouho hledá vhodná rodina.

Předávání dítěte nové rodině do půl roku jeho věku je bez větších rizik. S pozdějším předáváním spatřují pěstouni hlubší potíže vzhledem k věku dítěti a jsou přesvědčeni o tom, že by se předávání mělo věnovat více času.

Jedním z významných pohledů je ten, že děti a nová rodina jsou nadále v kontaktu a pěstoun vidí, jak dítě prospívá a vyvíjí se v nynější rodině. Z přechodné pěstounské péče jsou děti vybaveny fotodokumentací, které se přikládá velký význam s ohledem na dítě.

8.1 Diskuze

Bakalářskou prací nahlížíme do procesu adaptace dítěte v přechodné pěstounské rodině a obohatila nás o hlubší poznání. Z mnohých zkoumání související s vývojem dítěte vyplývá, že vyrůstání v rodinném prostředí je pro dítě tím nejlepším. Pro dítě je rodina základní životní jistotou. V případě, že dítě rodinu nemá, zažívá pocity strádání, které se projevují v průběhu jeho celého života. Rodina je nejdůležitějším článkem společnosti. Všechny děti patří do rodiny. Každé dítě má nárok vyrůst v rodině, která mu poskytuje zázemí, výchovu, lásku, zajišťuje základní potřeby, jistoty a bezpečí.

Bakalářská práce objasňuje teoretické pojmy týkající se náhradní rodinné péče, adopce, pěstounské péče a specifikuje přechodnou pěstounskou péči z pohledu pěstounů.

Odborníci se ztotožňují s názorem, že dítěti je třeba poskytnout plnou péči ve své nebo v náhradní rodině a zmírnit následky procesu adaptace.

Nejsou všechny stránky věci bílé nebo černé. Adaptace je složitým procesem a každé s dětmi se s ní vyrovnává jiným způsobem. Všem dětem bych přála, aby našly v životě milující a spokojenou rodinu, do které se budou rády vracet.

ZÁVĚR

Bakalářská práce Proces adaptace dítěte v pěstounské péči na dobu přechodnou pohledem pěstounů vymezuje pojmy náhradní rodiny, náhradní rodinné péče, adaptace dítěte do náhradní rodiny, adaptaci pěstounů a věnuje se přechodné pěstounské péči. Každá z uvedených forem náhradní rodinné péče má svá specifika.

Proces adaptace probíhá na straně dítěte i na straně dospělého. Průběh adaptace je odlišný dle věku dítěte a jeho momentálního stavu. Každé dítě má nárok vyrůstat v rodinném prostředí. Základní nutností pro dítě je rodina a její jistoty, bezpečí, porozumění a láska. Citově stálé prostředí je zásadní podmínkou duševního vývoje dítěte. Úspěšná adaptace závisí na znalostech, schopnostech, zkušenostech pěstouna a na oboustranném vztahu pěstounů a dítěte. Jedno z nejdůležitějších kritérií u adaptace hraje věk dítěte a prostředí, z kterého pochází. Umístění dítěte mimo vlastní rodinu je záležitostí celého multidisciplinárního týmu odborníků.

Přijetí dítěte do rodiny pěstouna je spojeno především s nadšením, překvapením, tolerancí, ale také obavami a nejistotou. Na pěstouny jsou kladeny vyšší nároky v oblasti odborné přípravy, adaptability, odolnosti a stability.

V praktické části bakalářské práce byly popsány jednotlivé faktory, které mají vliv jak na adaptaci dítěte, tak na adaptaci pěstounů. Do procesu adaptace dítěte vstupuje mnoho různých faktorů a pěstoun může řadu z nich ovlivnit. Faktory jsou kladné a záporné, ale nutno říct, že nejsou jen černé nebo bílé, ale mají v sobě obě tyto složky. Proměnlivost faktorů závisí na konkrétním vztahu.

Do problematiky přechodné pěstounské péče jsem nahlédla díky osloveným přechodným pěstounům. Díky této práci jsem si uvědomila, jaké těžkosti pěstouni zvládají. Účastníci výzkumu dokázali velmi otevřeně hovořit téměř o všem. I přes mnoho překážek a nešvarů ze všech přechodných pěstounů sálá nadšení a elán, s jakým pěstouni vykonávají svoji práci, jak se těší na každé dítě a na novou rodinu, které mohou předat všechny informace a zkušenosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BECHYŇOVÁ, Věra, Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011, 152 s. ISBN 978-80-262-0031-4.
- [2] BUBLEOVÁ, Věduna a kolektiv. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Vyd.1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011, 52 s. IBSN 978-80-87455-01-2.
- [3] BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014, 64 s. ISBN 978-80-87455-18-0.
- [4] ČESKO, 1999. *Zákon č. 359/1999 Sb. ze dne 30.12.1999 zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020. 1999 [cit. 2020-04-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.
- [5] ČESKO, 2012. *Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 22.03.2012 občanský zákoník*. *Zákony pro lidi* [online]. © AION CS, s.r.o. 2010-2020. 2012 [cit. 2020-05-03]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>.
- [6] GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 261 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [7] GURÁŇ, Peter. *Slovensko v 90. rokoch – trendy a problémy*. Slovenská sociologická spoločnosť pri SAV 1994, 300 s. ISBN 9788085447057.
- [8] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, 216 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
- [9] KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et.al. *Člověk, prostředí, výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.
- [10] KRAUS, Jiří za kolektiv. *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 2011, 880 s. ISBN 978-80-200-1415-3.
- [11] KREBS, Vojtěch a kolektiv. *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 568 s. ISBN 978-80-7478-921-2.
- [12] KUBÍČKOVÁ, Hana. *Dítě-rodina-instituce aneb jak neztratit budoucnost*. Ostrava: Ofis, 2011, 117 s. ISBN 978-80-7464-017-9.

- [13] MACELA, Miloslav, Daniel HOVORKA, Adam KŘÍSTEK, Klára TRUBAČOVÁ, Zuzana ZÁRASOVÁ. *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. 2. vydání. Wolters Kluger, 2019, 896 s. ISBN 978-80-7598-481-4.
- [14] MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2015, 112 s. ISBN 978-80-262-0853-2.
- [15] MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, 98 s. ISBN 80-85282-83-6.
- [16] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Praha: Vyšehrad, 2017, 360 s. ISBN 978-80-7429-797-7.
- [17] NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 2009, 208 s. ISBN 978-80-200-1680-5.
- [18] PAZLAROVÁ, Hana (ed.). *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2016, 256 s. ISBN 978-80-262-1020-7.
- [19] PETRUŠEK, Miloslav za kolektiv. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996, 1627 s. ISBN 80-7184-311-3.
- [20] PREKOPOVÁ, Jiřina. *I rodiče by měli dělat chyby*. Praha: Portál, 2010, 112 s. ISBN 978-80-7367-766-4.
- [21] PURVIS, Karyn B., David R. CROSS a Wendy Lyons SUNSHINE. *Dítě v nové rodině*. Praha: Grada Publishing, 2013, 256 s. ISBN 978-80-247-4535-0.
- [22] SCHOOLER, Jayne E. a Jiří KOVAŘÍK. *Adopce. Vztah založený na slibu: užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Praha: Návrat domů, 2002, 218 s. ISBN 80-7255-066-7.
- [23] SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: KEY Publishing, 2014, 78 s. ISBN 978-80-7418-218-1.
- [24] SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Olomouc: Tiskservis, 2013, 198 s. ISBN 978-80-244-3821-4.
- [25] STRAUSS, Anselm a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu postupy a metody techniky zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999, 228 s. ISBN 80-85834-60X.

- [26] STRIOVÁ, Miloslava. *Děti, které se rodí v srdci: Příběh adoptivní a pěstounské maminky*. Praha: Portál, 2013, 176 s. ISBN 978-80-262-0359-9.
- [27] TRNKOVÁ, Lucie. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolker Kluwer ČR, 2018, 168 s. ISBN 978-80-7552-864-3.
- [28] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 386 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- [29] ZEŽULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, 200 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

OSPOD Orgán sociálně právní ochrany dětí

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

